

*Прилажем ову књићу за ђокој душа оца моја Славољуба
и матиере моје Мирославе*

Аутор и приређивач

Епископи Пироћанци, књига 3
Владика Венијамин Таушановић

Са благословом
Епископа рашко-призренског Теодосија
заменика Епископа нишког

Објављује:
Православно удружење
“Владика Василије Костић”, Пирот

Одговорни уредник:
свештеник Марко Дабић

Аутор и приређивач:
Душан Ранчић

Сарадници:
Жељко Перовић
Камен Панић

Лектура:
Милица Крстић

Технички уредник:
Бобан Ставрић

Штампа:
Pi-press, Пирот

Тираж:
500 примерака

Срдечно се захваљујемо:
свештенику Зорану Тошићу

Библиотека:
Епископи Пироћанци

Владика Венијамин

Живот, дело и поуке

Пирот, 2016.

Уводна реч

Српски Златоуст – Свети владика Николај, називао је Пирот „Мали Јерусалим“. Искрена и дубока вера, мноштво цркава и манастира, кротост и милосрђе, поклоништво Светој земљи и друге небројене хришћанске особине пиротског краја заиста оправдавају овај најлепши назив, какав нема ниједан други српски град.

Са жељом да се помогне да Пирот поново засија некадашњим светлом вере, године 2013., са благословом Епископа нишког Јована, чија је ревност пробудила многа срца, основано је Православно удружење „Владика Василије Костић“. Лик и име једног од најзначајнијих архијереја Српске цркве 20. века, епископа Бањалучког и Жичког Василија, родом из Великог Јовановца код Пирота, учи нас и подсећа на православни пут којим је увек ишао: неисцрпно наслеђе – црквено предање, као сигуран путоказ ка Царству Небеском. Управо то непотрошиво богатство, кроз предавања, изложбе, хуманитарне акције, штампана дела, веронауку у обдаништима, наше Удружење настоји да, уз Божију помоћ, представи и пружи свом граду и његовим житељима.

Прве књиге које издајемо посвећене су епископима Пироћанцима. Кирил Живковић, Венијамин Таушевић, Василије Костић и Јован Илић, родом из пиротског краја, имали су значајно место у животу Цркве свог времена. Сваки од њих је настојао да у више него тешким временима сачува веру и поверену им Цркву од многих напада и искушења. Ова издања су скромно уздарје за њихову љубав и жртву и мали принос њима – да нас помену пред престолом Христа Бога, Кога нека је слава са Оцем и Духом Светим, амин!

*Старешина Удружења
свештеник Марко Дабић*

*„Љубиће сви мир, јер без мира не може
се ујодити Боју, нићи постати срећа у живоју
овоземаљскоме. Без мира међусобноћа не
можемо се назвати ученицима Онога, који је
своју крв пролио за нас и за тај мир, коме
треба сви да тежимо.“*

*Владика Венијамин,
из Посланице за Ускрс 1939. године*

Владика Венијамин

ЧУВАР ОТАЧАСТВА СРПСКОГА ДР ВЕНИЈАМИН ТАУШАНОВИЋ

Отачаство¹ - (изворно- ОТЬЧЬСТВІЮ, од речи ОТЬЦЬ, што значи ОТАЦ/ОТЕЦ, и речи ЧЬСТЬ – ЧАСТ/ЧЕСТ што значи ДЕО, ЧЕСТИЦА, или ДЕЛИЋ, што се у појединим фразама може искористити у смислу – „разделити нешто на равне части“). Као што видимо реч отачаство у себи открива појам – отац, и појам – част/чест, која има смисао давања или дељења.

Посебно морамо обратити пажњу на реч отац, која има смисао отачког, то јест онога што се може наследити од родитеља или предака. По томе се имање које деца наследе од својих родитеља и назива очевином. Отачко такође може бити и богоотачко – Духом Светим дато предање које упућује на Створитеља целе васељене и свега у њој. „Да будете синови Оца својега који је на небесима; јер Он својим сунцем обасјава и зле и добре; и даје кишу праведнима и неправеднима“ (Мат. 5, 45).

Дакле, наслеђе о коме говоримо није само материјално, већ може бити културно-духовно које добијамо у Цркви и стичемо кроз породично васпитање. И као што отац деци на равне части може поделити хлеб, или им оставити свој иметак, тако исто им може предати веру и вредности живљења које је сам добио од оца. Оне, пак, вредности које обележавају цео један народ посебно се чувају, преносећи се са колена на колена, са оца на сина, од сина опет на унуке и тако даље.

Културно–духовно наслеђе које доприноси одређењу једног народа обилује широким спектром вредности, почев од вере, морала, карактера, преко језика, писма, уметности, философије, па све до искуства у организовању државе и друштва у њој. У зависности од вредности којих се један народ придржава зависи и какав

ће тај народ бити. Од тога зависи како ће се односити према појединцима, другим народима, културама, непријатељима.

Када је реч о наслеђу српскога народа морамо рећи да је оно нераскидиво везано за свето православље, и културу која је из тога поникла. Посебно смо дужни да поменемо Светог Саву, захваљујући коме је немањихка држава добила пуноћу и сјај, јер је тада стасала, подстичући развој архитектуре, фреског сликарства, науке, задужбинарства - подижући школе, манастире и цркве. У то време је добила темеље црквеног и државног устројства. Добили смо Номоканон, то јест правила за државно и црквено уређење. А на том темељу касније и Душанов Законик. Успостављањем независне Светосавске Православне Цркве, све паганско у народу је християнизовано, то јест подређивано Христовој науци. Оно што се чинило, радило се у славу и хвалу Господа Исуса Христа, а не у славу паганских богова. Та основа постајала је потпора породичног живота, културе, образовања и васпитања читавог народа. На њој су склапани бракови, рађала се деца. Чак и они који себе не сматрају православнима, не могу да пониште и избришу огроман утицај Светосавске Православне Цркве која је она оставила на српски народ и његову културу. На њој су одгајане читаве генерације: владара, војника, свештеника, сељака, радника, писаца, песника, уметника, философа.

Од нас се стога мора очекивати да се према наслеђеном односимо са поштовањем. И ако се заиста понесемо са поштовањем према ономе што смо добили, потврђујући то својим делима, показатељемо да смо људи достојни наших предака. Ако пак не поштујемо, одричемо се, расипамо, продајемо, разбијамо, плујемо на оно што су претходне генерације стицале, сабирале, мукотрпно умножавале, и предаде нам на чување, показатељемо се недостојнима и без части.

Можемо рећи да у отачаство спада све што су претходне генерације уградиле у државни, културни, карактерни и духовни живот једног народа, остављајући то на усавршавање и чување будућим генерацијама. Отачаство открива смисао предања вере и оних вредности по којима су оци наши живели, за које су се бо-

рили, и које су тешком муком сачували. Отачаство је све оно на чему почива биће једног народа кроз његову историју.

Слободно можемо рећи да у наше отачко наслеђе, отачаство, спада и православље, јер је утемељено на вредностима Саборне и Апостолске Цркве Христове, које је Свети Сава на специфичан и јединствен начин успео да привеже за народну душу. Због тога отачко можемо назвати и светосавским, описујући тако ову специфичну везу Срба и православља. Стога и можемо рећи да се потпуни континуитет српског наслеђа може остварити само преко наслеђа вере, то јест кроз богопредање, а потпуни смисао наслеђа може се открити и разумети тек путем Богопознања. Јер једино Господ даје смисао и открива Истину, што нас све упућује на континуитет одржања и присуства живе вере у Христа, кроз векове.

Но, примањем Христа, српски народ морао је примити и Христов пут који је обележен страдањима, прогонима, невољама. Међутим, без обзира на све околности, никада српски народ није пропао, јер је свагда био штићен од Господа.

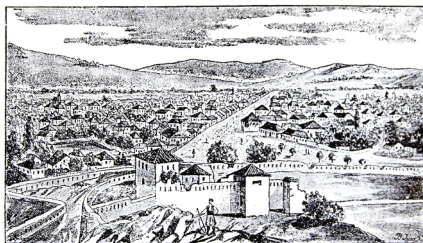
Многострадални народ српски био је честа мета разних крвника и силника који су покушавали да га униште. Али како нам псалмопевац Давид јасно поручује: „Стави на Господа бреме своје, и он ће те поткрепити. Неће дати до века праведнику да посрне“ (Пс 54; 22). Тако су и наши стари добро знали да уколико не држе до свога отачког, брзо ће пропасти. Што значи да ако се не обрате за помоћ Христу Спасу, и од свег срца од Њега не заишту помоћ, пропашће. Но, исто тако и непријатељи су подједнако знали - униште ли веру отачку, и вредности на којима она почива, уништиће сигурну брану српства.

Јер ако уништите наслеђе једнога народа, ни метка не морате опалити, ни битку водити, а рат ћете веома лако добити, јер ће тај исти народ постати обезглављен, без свести ко је, одакле је, којим се вредностима водио, у шта је веровао, те изгубити и своју савест према отачаству. У том смислу тумараће безбројним путевима, чак и оним потпуно непознатим и страним.

Но увек су постојали људи који су нас својим животом задужили, чувајући оно отачко. То су отачаственици – сви они који

су слабе подизали, немоћнима помагали, ближњима опраштали и за њих се молили. Ту спадају сви ратници за слободу, који су за веру своју пострадали, мученици, изгнаници и паћеници Христа ради. То су сви наши лекари, родољуби, и сви остали који су се ставили на располагање своме народу и својој цркви када је било најпотребније. Наша историја има безброј таквих хероја, безброј људи на путевима светосавља који су хитали да бране своје отачаство, јер бранећи њега бранили су и православље и српство, и сва будућа покољења од вечног заборава ко су.

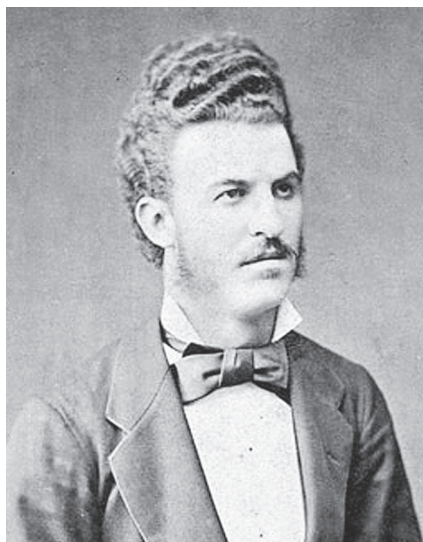
Међу заслужним отачаственицима нашао се и др Венијамин Таушановић, епископ Српске Православне Цркве, који је заједно са својим народом морао да понесе тешко бреме искушења. Но и поред тога није се оставио борбе за очување своје вере, налазећи се на помоћи својој цркви и народу увек када је то било потребно. О томе сведочи читав његов живот који ћемо у наставку ове књиге покушати да откријемо. Јер његова хришћанска мисао била је испуњена чврстином, од које у животу није одступао ни за педаљ. Указивао је да је пут српског народа сличан путу Господњем, где се кроз муку проносила слава, кроз страдање радост, кроз ропство слобода, кроз смрт живот вечни. А овај пут се показао као користан, исправан и славан, јер је испунио небеске двори небројеним војскама православних Срба, који се и данас моле за нас нејаке и слабе, и који ће то чинити до века. Тако је он лично, као део или честица једног народа, био чувар свога наслеђа ширећи га и остављајући следећим поколењима. Зато смо ми, потоње генерације, дужни да макар и у малом поменемо животни пут овог заслужног отачаственика.

Илустрација Пирота с краја 19. века

Основни биографски подаци

Епископ Венијамин рођен је 23. јануара 1884. године у Пироту као Владимир, од оца Војина Ђирковића и мати Анастасије (Ане). Но два и по месеца по рођењу детета Анастасија умире, и то на Велику суботу². Имала је свега 24 године живота. Након њене смрти, Владимира је усинио ујак Коста Таушановић, познати банкар, трговац, политичар, и министар, а од тада, па до краја живота, Владимир преузима и носи само презиме Таушановић. У то време није било необично да услед смрти мајке одојче презиме близак род, подижући га у својој породици. Ујак Коста Таушановић, иначе пореклом из алексиначког краја, живео је у Београду и заузимао истакнуто место у јавним и политичким круговима тог времена уживајући огромно поштовање. Томе сведочи чињеница да је Владимировом крштењу кумовао лично Никола Пашић. „Са породицом Пашић, владика Венијамин чувао је најчвршће везе и после Другог светског рата и био је редовни гост Ђурђине (Николине супруге, која је умрла 2. октобра 1947. године), као и њених ћерки Даре и Паве, кад је год боравио у Београду. О њима је имао речи хвале, што се никада не би могло рећи за владицино мишљење о Пашићевом сину Радомиру.“ (Матић 2014: 8, 9).

Коста Таушановић

Владимир (Венијамин) Таушановић стекао је завидно образовање, основну школу завршио је у Београду, духовну семинарију у Кишињеву (1902–1907), православни богословски факултет у Атини, где је и докторирао 1912. године на тему „Апостол Павле у Атини“. Чим се вратио отуд и пречистио питање са војском, примио је монашки чин у манастиру Раковица код Београда. Тамо га је 11. маја 1913. замонашио архимандрит Рувим, а интересантно је поменути да су га монашком чину привели епископ нишки Доситеј, и тада јеромонах Николај (Велимировић). Исте године, 14. маја у београдској Саборној цркви епископ нишки Доситеј га рукополаже у чин ђакона, а 21. маја митрополит Димитрије у чин презвитера. Пре избора за епископа од 15.12.1913. године обављао је посао суплента богословије у Београду, а од 15.3.1914. године и гимназије у Ћевђелији. Службовао је и у Охриду такође.

Током живота налазио се на различитим дужностима - у току балканских ратова радио је као добровољни болничар у болници Кола српских сестара у Београду и Љешу, даноноћно се залажући да нашим рањеницима олакша болове и страдања, нарочито за време борбе око Скадра. Док је службовао као суплент гимназије у Ћевђелији, октобра 1915. године, затиче га велики егзодус српске војске са којом се заједно повукао преко Албаније за Грчку, где је касније био постављен за пароха нашим избеглицама у Атини. Неко време је радио и као суплент у српској гимназији на Крфу. За своје многобројне заслуге, од тадашње државе, оликован је орденима Св. Саве 1. у 2. степена и Белог Орла 5. степена. Уочи Светог Василија Великог 31. децембра 1915/1. јануара 1916. године, у цркви у Скадру, постригао је Благоја Поповића, будућег светог Аву Јустина.

Убрзо је одликован синђелством и протосинђелством од епископа велешко-дебарског Варнаве 1919, и архимандритским чином 1920. године од епископа рашко-призренског Михаила. У Охриду 6. децембра 1925. године добија телеграм о избору за епископа новоосноване Епархије бихаћке. О његовој великој љубави, према средини у којој је тада радио, видимо из писма упућеном

патријарху Димитрију након избора за епископа, где пише: „Али, уколико бих се имао радовати што ступам међу чланове Управе црквенога тела, утолико још више жалим што морам напустити овај златни народ југа, са којим сам, ето, већ 11 година заједно, чију душу потпуно познајем, који сам због његове топле преданости светој Цркви искрено заволео и са њима ето толико времена радио у слози и братској љубави“ (Лилић 2009: 63). Хиротонисао га је 23. маја 1926, у Саборној цркви у Београду, патријарх Димитрије, заједно са митрополитом бањалучким Василијем и епископом рашко-призренским Михаилом. Већ новембра 1929. године премештен је у Штип, за епископа злетовско-струмичког, где је служио све до 1934. године када је премештен и устоличен за епископа браничевског у Пожаревцу. Из биографије која је исте године објављена у Браничевском веснику, стоји записано: „Својим тактом, својом отвореношћу и умешношћу задобио је љубав онамошњег народа и свештенства тако и толико, да је свака његова жеља за њих била заповест.“ (Таушановић 2015: 17).

За време свога служења радио је неуморно на изградњи нових храмова, као и парохијског дома у Пожаревцу, који су комунистичке власти након рата узурпирале. У току Другог светског рата примио је четрдесет избеглих свештеника. У манастирима Раваници и Св. Петки отворио је домове за избегличку децу. Одржавао је везе са владиком Николајем Велимировићем, и подржавао богомољачки покрет. За ту прилику и његовим заузимањем основан је епархијски савез хришћанских заједница и покренут лист за богомољце „Светосавски пут“. Иначе, за време службовања у Охриду, био је биран за председника братства св. Климента, и својим учешћем обележио рад ове хришћанске заједнице. Отац Јован Радосављевић, у опису последњег богомољачког сабора у Жичи 1938. године, говори о срдачном и радосном дочеку гостију, међу којима је био и владика Венијамин. Богомољци су од 1926. године организовали редовне молитвене саборе, на којима је скоро увек присуствовао и беседио владика Николај, који би као домаћин, духовни отац, и вођа, дочекивао госте пред капијом, поздрављао их кратком и садржајном еванђелском добродошлицом

и пуштао у манастир. На последњем сабору у Жичу се, по описима људи, слегло негде на стотине братстава хришћанске заједнице из различитих крајева тадашње земље.

Свети владика Николај

Оштро се супротстављао мешању политичких идеологија и званичника у живот цркве, о чему сведочи његова расправа са Дмитријем Љотићем. Одликовао се великом љубављу према молитви и богослужењу, што се види из његових личних бележака, дневника. Особито се истицао у очувању ретких, готово заборављених служби, као што су Јаковљева Литургија или чин „омивања ногу“ на Велики четвртак, после заамвоне молитве на Литургији Светог Василија Великог. Издвајао се својим одличним слухом, али и посебним смислом за језике; говорио је руски, грчки, немачки и француски језик. А из личних бележака, такође сазнајемо да је свирао клавир, читао дела Тургенева и Достојевског. Од значајних догађаја можемо навести његово присуство као члана делегације СПЦ на великом Сабору поводом свечане прославе 500 година аутокефалије Руске православне цркве заједно са пат-

Часопис “Хришћанска мисао”.

ријархом Гаврилом, митрополитом скопским Јосифом, др Павлом Дрецуном и Душаном Дожићем, одржаном у Москви, од 8. до 18. јула 1948. године³. Активно је учествовао у раду комисије која се бавила питањем црквеног календара. После смрти патријарха Гаврила 7. маја 1950. године, владика Венијамин није био у избору кандидата за новог патријарха, пошто је председник Државне комисије за верске послове донео наредбу да у избор новог патријарха не би смели доћи у обзир Дионисије Милентијевић, Николај Велимировић, Иринеј Ђорђевић и Венијамин Таушановић. Владика је већ и пре тога био крхког здравственог стања, умро је током заседања архијерејског Сабора СПЦ, 28. маја 1952. године у Београду, а сахрањен је у пожаревачкој Саборној цркви.

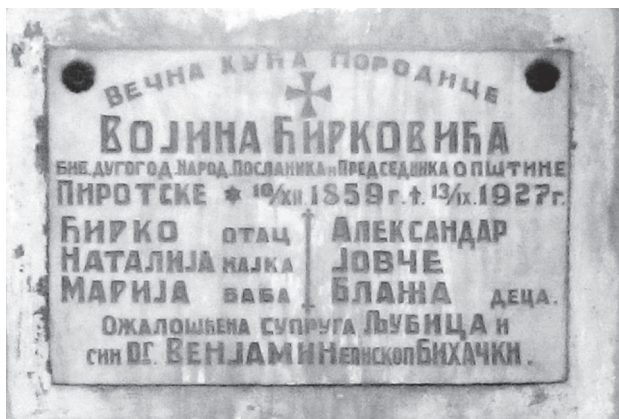
Саборна црква у Пожаревцу данас

Славно порекло и веза са родним крајем

Оно што је пре свега Венијамина (Владимира) везивало за Пирот, јесте славно порекло. Наиме, његов отац Војин Ђирковић - угледни трговац, председник пиротске општине и народни посланик у више мандата, који је био радикал и учесник Тимочке буне, потомак је славног Хаџи Неше Филиповића – о чијем српском патриотском раду није било дилеме (Костић 1973: 46). Он је један од најзаслужнијих за подизање старе цркве која је вероватно подигнута на темељу неке старије богомоље. На истој страни Коста Н. Костић наводи зборник „Стари српски записи и натписи“ у коме је забележено – „стара црква подигнута је трудом и настојањем оних одушевљених патриота којима је на челу био многозаслужни Хаџи Неша Филиповић“ (Костић 1973: 46). Овај знаменити Пироћанац 1776. године описао је своје путовање у Свету Земљу, а запис је пронађен у рушевинама једне старе пиротске куће. „На 17 листића уставним словима, а језиком интересантним са својим дијалектолошким особинама, Хаџи Неша је описао свој пут од Солуна до Јерусалима“. (Костић 1973: 44). У истоименој књизи аутор оцењује, да иако је рукопис недовршен, јер опширне описе светих места прекида, има значајну вредност.

Владимиров отац и потомак славног Хаџи Неше, Војин Ђирковић, преминуо је 13. септембра 1927. у седамдесетој години живота (Петровић 1996: 68). Немамо никакве податке о самој сахрани, али ипак сазнајемо из „Прегледа цркве Епархије нишке“ за 1926. годину, да је Војин Ђирковић годину дана раније присуствовао Венијаминовом хиротонисању. У делу „Хроника“, наведеног „Прегледа“, записано је следеће: „Отац му је трговац, жив је и данас и присуствовао је хиротонији свога сина за епископа. Овакав моменат је велика срећа за родитеље.“ (Преглед 1926: 242). Оно

што из личних бележака владике такође можемо видети, јесте стално молитвено сећење на биолошке родитеље – често у записима налазимо да је палио свеће за покој њихових душа. На Тијабарском гробљу у Пироту и данас стоји спомен капела његовог оца Војина Ђирковића, у којој су сахрањени и остали из породице Ђирковић. Капелу је 1928. године подигла друга Војинова супруга Љубица. А у самој унутрашњости стоји јасно видљива плоча, на којој се међу ожалошћене, поред Љубице, налази и име владике Венијамина, тада епископа бихаћког.

Надгробна плоча у породичној капели Ђирковић
на Тијабарском гробљу у Пироту

Захваљујући свом имућном пореклу, кога је био свестан, владика је могао да стекне и остави велико материјално богатство, али он то ипак није учинио. Напротив, целог живота залагао се за добро свога народа и отаџбине. О томе је записао: „Ни моји родитељи нису гомилали блага овоземаљска, па ни ја то нисам чинио целог мога живота, те стога никакве уштеђевине у новцу немам, јер сам све трошио и раздавао када је коме потребно било“ (Лилић 2009: 63). Због ових особина, како др Борка Лилић примећује – „нашао је места у срцима свих људи који су га познавали, пре свих његове Светости патријарха српског Викентија“ (Лилић 2009: 63).

Спомен капела породице Ђирковић
на Тијабарском гробљу у Пироту

На крају треба рећи да је владика осећао блискост према родном крају, иако га је још као одојче морао напустити. Знамо да је био у контакту са знаменитим Пироћанцима, о чему нам сведочи једно писмо од 6. новембра 1950. године које је упутио угледном пиротском свештенику Љубомиру Антићу. Писмо је из богате заоставштине пиротског протe, који је одржавао везе са угледним Пироћанцима, који су живели и радили ван своје средине, али и са некадашњим богомољцима. Забележио је готово све значајније догађаје из црквеног живота Пирота и околине. Многи од сачињених чланака о побожности и тамошњем верско-црквеном животу су и објављени за-

хваљујући њему. Да није било ревности и марљивог рада овог човека остали бисмо ускраћени за многе догађаје из прошлости. Љубомир Антић издвајао се изразитом пожртвованошћу према својој пастви. У активном богослужењу провео је 54 године, све до 1982. када је због слабости а на личну молбу разрешен дужности. Радио је још као дописник дневног листа „Правда“ сарађивао у „Гласнику Српске Патријаршије“, а после Другог светског рата био и члан уређивачког одбора часописа „Глас Православне епархије нишке“. Такође био је и заменик члана Патријаршијског управног одбора, као и члан Епархијског савета Нишке епархије. Одликован је од државних власти орденом Светог Саве V реда и Ватрогасним крстом, а од црквених власти чином протe и напсним крстом.

Пошто писмо отпочиње речима – „Драги оче Антићу. Ваше сам писмо примио“ – очигледно да је то одговор на писмо које је претходно добио од прота Љубе. Формални повод била је смрт проте Стојана Аранђеловића, такође угледног свештеника, пиротског намесника, чије је дужности након смрти управо и презузео Љубомир Антић. Владика је највероватније и са Стојаном Аранђеловићем био у контакту. Како и сам у писму истиче: „Понављам да ме је смрт проте Стојана веома ожалостила, јер сам га веома поштовао и волео, а верујем да је и код осталих Пироћанаца уживао огроман углед и да су га сви волели“. У даљем делу писма владика жали што није могао присуствовати сахрани због обавеза у Синоду, али како даље каже – „мило ми је што је брат Јован дошао, јер је њему најближе“. Овде можемо претпоставити да је реч о Јовану Илићу, тадашњем владици нишком, такође још једном знаменитом Пироћанцу са којим је Венијамин одржавао присне везе. У писму је такође поручио: „Нека би милостиви Бог дао проти рајско насеље, које је својим делима и животом заслужио био. Вас пак молим да понова изјавите покојниковим моје искрено саучешће“.

Писмо не представља само израз саучешћа већ и искрену поруку да се ваља угледати на проту Стојана, делајући у истом духу у винограду Господњем, као добри пастир словеснога стада. „Молим се Свевишњем да вас све упуту и да вам буде на помоћ, да их сачувате од злога утицаја модернизма и да их приближите храму светоме, јер су Пироћанци и онако одани својој отачаственој вери“. Под злим утицајем модернизма вероватно мисли на опасности од комунистичко-марксистичког активизма са којим се владика суочио у својој епархији, о чему ће у наставку бити више речи. А ово писмо послужило је као добра прилика ободрења за проту Љубу и верни народ, да и у таквим приликама истрају. У последњим редовима помиње да ће „чланак бити одштампан“, чиме вероватно указује на неки од чланака проте Љубе који је упутио на објављивање. И на крају завршава речима „Примите моје најлепше жеље, поздрав и мој благослов“, у потпису Епископ Венијамин.

Београд 6 новембра 1950 год.

Драги оче Антићу.

Ваше сам писмо примио.

Понављам, да ме је смрт доброга проте Стојана веома ожалостила, јер сам га веома поштовао и волео, а верујем да је и код осталих Пироћанаца уживао веома велики углед и да су га сви волели. Далим што због послова у Синоду нисам могао доћи на сахрану доброга проте Стојана, али ми је мило да је брат Јован дошао, јер је њему најближе. Нека би милостиви Бог дао проти рајско насеље, које је својим делима и животом заслужио био. Вас пак молим да понова изјавите покојниковим моје искрено случешће. Вама и свим сатрудницима у винограду Господњем желим, да се угледасте на нега и да у истој духу делате у винограду Господњем, као добри пастири словеснога стада. Молим се Свевисшњем да вас све упути и да вам буде на помоћ, да их сачувате од злога утицаја модернизма и да их приближите храму светоме, јер су Пироћанци и онако одани својој отаџбањској вери. Чланак ће бити оштампан. Примите моје најлепше жеље, поздрав и мој благослов.

Одани Вам молитвеник

Еп. Венијамин

Писмо прота Љуби

Прота Љубомир Антић је у својим списима зебележио и две посете владике Венијамина Пироту. Прва посета од 8. 9. 1930. године када је уједно посетио и Саборну цркву у Пироту. И друга, која је уследила веома брзо, то јест 26. 3. 1931. године када је у Пироту боравио заједно са солунским митрополитом Генедијусом.⁴

На трону Епархије бихаћке

Одлука о успостављању Епархије бихаћке донета је тек 1925. године, иако је још у периоду од 1911. год. постојала жеља тамошњих житеља за организованијим црквеним животом. Ипак тадашњи услови нису дозвољавали да се ова замисао и реализује због замршених односа са аустроугарском влашћу⁵. Тек иза Великог рата и знатног повећања становника на тим просторима, отворила се и практична потреба формирања нове епархије. – Након разматрања Светог Архијерејског Сабора 1925. године донета је одлука о образовању нове епархије са седиштем у граду Бихаћу. А после указа Краља Александра⁶, којом је ова одлука и потврђена, приступило се тражењу подесне личности, која би својим радом, трудом и залагањима крунисала напоре њених оснивача. Како Гласник Српске патријаршије за новембар 1926. год. бележи: „Коцка је пала на достојну личност у лицу Преосвећеног Г. Др Венијамина“, те је он постао први епископ ове новоформиране епархије. (Гласник 1926 (бр. 22): 347). На жалост немамо много података о трогодишњем периоду његовог управљања, али нам службени лист Српске православне цркве, „Гласник Српске патријаршије“, открива одређене детаље који нам помажу да сагледамо и овај период. У поменутом гласнику, за новембар 1926. године, проналазимо занимљиве описе новопостављеног епископа др Венијамина. Како се наводи: „Довољно је видети ту личност, па да из његове симпатичне појаве, благих и утешних ријечи увиди, да ту лежи велика и племенита душа, пуна хришћанских врлина, стеченим богатим познавањем свјетских и богословских знаности, а утврђеним искуством, те према томе располаже великим знањем, које ће у своме раду корисно употребити“ (Гласник 1926 (бр. 22): 347).

Иначе пре ступања на владичански трон др Венијамин Таушановић показао је велику радну снагу као дугогодишњи професор и јавни просветни радник. Знајући за његове способности на-

Стари Бихаћ

род га је дочекао срдечно, али и са великом надом, што видимо из описа сачињених приликом његовог доласка у Бихаћ. Извештач⁷ је тада прибележио да се „може очекивати, да ће уз те своје лијепе врлине, на путу свога новог и узвишеног рада и дјеловања, сјајно оправдати све жеље.“ (Гласник 1926 (бр. 22): 347).

Треба рећи да су владикау затекле веома тешке прилике - од 54 парохије, колико је бројала ова епархија, половина је била празна, а народ је у верском погледу био веома запуштен, те се морало приступити озбиљном и темељном раду. Због тога се пресвећени по устоличењу свим силама zaloжио да обнови духовни живот – и одмах је при својој катедри увео свакодневна богослужења, да би се народ постепено привикавао. Захваљујући преданом раду, успео је да привуче велики број људи, којима је недељом и о великим празницима путем беседа давао и духовне поуке. Требало је, међутим, доста труда и времена како би се духовно обновила целокупна епархија. Због тога је владика, сем боравка у својој резиденцији, путовао и посећивао места унутар епархије, јер се није смело дозволити запуштање ни оног најмањег. Како

би дошао у додир са народом, посећивао је храмовске славе, служио, разговарао са људима. Обилазио села, школе, давао прилоге за изградњу нових цркава, и својим примером указивао другима. Како из прегледа „Гласника Српске православне патријаршије“ можемо видети, прве године је готово свакодневно посећивао по једно, а понекад и више места. Свештенство би га увек дочекивало са необичном радошћу и топлином, а он би се путем здравица захваљивао и надахнутим беседама узвраћао на њихово гостопримство.

По ступању на трон Бихаћке епархије забележене су многе посете, једна од њих и Санском Мосту. О атмосфери која је тада владала говори следећи запис: „Пред градском општином, а на уласку на мост ријеке Сане, код славолука на коме је био натпис: Добро нам дошао!, дочекала су г. Епископа школска деца са наставницима и осталим грађанством... Уз пуцање прангија и пратњу звона г. Епископ је пјешице са народом наставио пут до бивше српске школе, у којој се у доњем боју налази мјесто за св. Богослужење“. (Гласник 1926 (бр. 20): 313). Како видимо, у том периоду нису сва места имала ни цркве за богослужења, већ су за те прилике коришћене и адаптиране школске просторије. Треба још имати у виду да се владика нашао у једној специфичној средини, у којој је поред православног живља било и других вероисповести. И где год се затекао обраћао се са подједнаком љубављу према свима. Из описа његовог доласка у Бихаћ можемо сазнати да се на дочеку нашло и муслиманско живље које је такође желело да види свечани пријем за владiku. На трону Епархије бихаћке налазио се све до 1929. године, и за то време у доброј мери обновио духовни живот, постављајући добре темеље својим наследницима.

Устоличење за епископа злетовско-струмичког

У овом делу приказаћемо свечани дочек владике у Штип, и укратко навести оно што је обележило период његовог управљања овом епархијом. Пре тога морамо поменути да је Свети архијерејски сабор на свом заседању још новембра месеца 1928. године донео одлуку о постављању др Венијамина Таушановића, дотадашњег епископа бихаћког, на трон злетовско-струмичке епархије⁸, са седиштем у граду Штипу. После указа краља Александра, којим је ова одлука и постала правоснажна, преосвећени је у току 1929. године и дошао у град Штип.

Храм Светог Архангела Михаила у Штипу

О приликама које су тада биле сазнајемо из описа проте Михаила Ђорђевића који су објављени у патријаршијском Гласнику за јун 1929. године. Прота истиче да се вест о именовању Г. Венијамина за епископа злетовско-струмичког раширила целом епархијом још одмах по одлуци Светог Архијерејског Сабора о његовом постављању. „Радозналост је била велика и интервенција код обавештених црквених представника у Штипу вршила се посведневно, а нарочито онда, када је већ фиксиран био и дан доласка новог Г. Владике.“ (Гласник 1929 (бр. 11): 170). Мештани су многобројним питањима настојали да се обавесте макар и о најситнијим детаљима уваженог г. владике како би створили слику његове личности. Како даље пише: „Дивна промисао Божија, која је надахнула Наше Отачаствене Архијереје те одредише дан извршења инсталације новопостављеног Архипастира на дан празника Благовести, када смо као православни хришћани поред празничне важности о објављењу благе вести кроз Свето Јеванђеље о рођењу Господа и Спаситеља Нашег Исуса Христа, били обавештени и благом вешћу именовања новог црквеног поглавара у Епархији.“ (Гласник 1929 (бр. 11): 170).

Из даљих описа сазнајемо да је био формиран посебан одбор ради организовања што бољег дочека, и пријема владике у нову средину. Варош Штип тих дана била је украшена тробојницама и људи су се од раног јутра почели тискати како би заузели што боље место за дочек.

На Велешкој железничкој станици владика се појавио са пресвећеним епископом тимочким Емилијаном, који је као изасланик Св. Архијерејског Синода, имао задатак да у име цркве изврши његово устоличење. Архијереје је на станици дочекао прота Михаило Ђорђевић⁹ и заједно су наставили даљи пут. Према Штипу владику је сачекала нарочита депутација од највиђенијих грађана, на челу са свештеником г. Јевићем, који је у име свих, биграним речима, срдечно поздравио господина Венијамина, који је потом заблагодарио на указаној пажњи. Том приликом је нагласио да ће сва његова брига бити усредсређена на опште добро, напредак цркве и народа, као и јачању међусобне љубави и слоге

без разлика вере. Слично као и у бихаћкој средини, у злетовско-струмичком подручју живело је муслиманско живље, и то у добросуседским односима са православнима. У опису сазнајемо да је „Г.Г. Архијереје радосно дирнула и пажња учитеља овога места и оближњих села, који су са дечицом православне и мухамеданске вероисповести устројена поред пута чекали новог владика певајући „Живео многа љета живео“. (Гласник 1929 (бр. 11): 170) Даљи описи величанственог дочека говоре да се код Официрског Дома формирала велика литија од свештенства из целе епархије са краљевим и владиним изасланицима, цивилним и војним великодостојницима и шефовима надлештва. Ту су били и многобројни грађани, „чиновништво, школе, корпорације и све што је могло на ногама да стоји“. (Гласник 1929 (бр. 11): 170). Владика Венијамин је при томе пољубио крст и Јеванђеље а затим отишао у цркву где је тадашњи епископ тимочки Емилијан извршио чин постављења. Том приликом је новопостављени владика одржао своју прву беседу, и по навођењу прота Ђорђевића, са пуно духа и хришћанске љубави, очинскога старања над својом паством и преданости светом православлу поучио све присутне пастирским саветима. —

Ризница манастира Лесново

Пре свега да га слушају и његових се савета придржавају, док он узима на себе одговорност да личним примером претходи за опште добро свете православне цркве и народа. Прота Ђорђевић при самом крају величанственог пријема владике запажа следеће: „Љубав и преданост народа према свом Архијереју и Српске Православне Цркве изражена и

овом приликом, нека буде још један доказ јачи, да је српско православно свештенство са отачаственим Архијерејима на челу, запојено духом Светога Саве и праве Христове Љубави умело да очува и по цени свога живота духовне тековине Првог Српског Светитеља и Просветитеља Светога Саве“. (Гласник 1929 (бр. 11): 172). То нам говори да је епископ Венијамин био препознат као велики отачаственик – чувар вере православне и богатог наслеђа српског народа.

За време служења др Венијамина Таушановића на трону злетовско-струмичке Епархије, посебно је важно да поменемо и прославу 20-годишњице од Брегалничке битке, која је организована 7/IX-1933. године у граду Штипу. Описи прославе нам добро откривају расположење народа, као и држање самога владике. У Гласнику Српске патријаршије, за 3. новембар 1933. године, наводи се, да је у очи дана прославе још од раног јутра почео долазити народ из свих крајева тадашње Вардарске Бановине¹⁰; а грађани су за ту прилику направили посебан Одбор, који је дочекивао госте и размештао их по приватним становима. „Нарочито је било дирљиво, када су после подне почеле долазити народне милиције у народној ношњи, као из: Кратова, на челу са војводом

Брегалничка битка

Мином Станковићем уз певање патриотских песама: „Спремте се спремте, четници, силна ће борба да буде“. (Гласник Српске патријаршије, Сремски Карловци, за 3. новембар 1933. године, број 42-43, страна 683).

Тога дана, на прослави били су присутни и државни званичници, међу њима изасланик тадашњег Краља Александра Карађорђевића, Бригадни генерала Недић, г. Жика Лазић, тада министар унутрашњих дела, као и Подбан Вардарске Бановине г. Јанићије Красојевић и председник Скопске Општине г. Јосиф Михаиловић. Свету Архијерејску Литургију је са свештенством, и уз присуство многобројног народа служио Епископ Венијамин, након које је образована свечана литија на челу са војном музиком, која се потом упутила до места, где је под ведрим небом извршен парастос палим херојима, то јест онима који су јуначки положили своје животе у Брегалничкој битци 1913. године. На парастосу је чинодејствовао владика, уз асистенцију великог броја свештеника, који су за време вршења парастоса тихо читали имена палих јунака, чији је број износио преко неколико хиљада.

У поменутом Гласнику Српске патријаршије, налазимо и обраћање владике који је искористио прилику да укаже потребу молитвеног сећања на жртве које су дате за слободу. Тада је дирљивим речима и са родољубивом топлином говорио о Голготском страдању целокупног српског народа. - „Свакоме од нас стално је у живој успомени оно свето место, где је принесена највећа жртва за род човечански. Голгота је символ највеће пожртвованости и доказ највеће љубави према ближњему; тако је разапета доброта да би се зацарила опет доброта; разапета је љубав, да би се зацарила општа љубав. Проливена је невина крв за грехове од праотаца и отаца да би посветила будућа поколења; дат је на Голготи доказ како се за ближњег живи и мре“. (исто, страна 684). Владика је такође говорио о браћи из Шумадије, и осталих крајева који су нежалећи крви, своје животе принели на жртву, зарад ослобођења оних, који су били у ропству непријатеља. - „Није ли то доказ великог пожртвовања за ближње своје, није ли то доказ љубави и свете дужности према ближњему? Као што се Света Црква

са њеним верним синовима, са страхопоштовањем сећа оне велике жртве на Гоготи и прилази истој целивајући невином крвљу орошено тле, тако и ми данашњи дан сећајући се жртве, коју су наша браћа код шумовите и мутне Брегалнице принели за слободу и васкрс поробљене браће овога краја, са пијететом приносимо топле молитве Творцу Небеском за покој њихових душа, кличући им из дубине душе: Слава им!“ (исто, страна 684).

Овим говором владика је указао и на јединство српског народа, које се успоставило у ослободилачким ратовима, а које је требало чувати и у миру. Зато је било више него потребно сетити се великог подвига и жртава, које су дате за одбрану отачаства. Осим тога, морало се казати о потреби прослава и обележавања значајних историјских догађаја, највише због будућих поколења, како би се њихово васпитање одвијало у духу заслужних отачственика, и како би били свесни Голготског пута свог многострадалног народа.

Ни у овом периоду није изостајао предан рад у подизању духовне свести код народа, а његове карактеристичне беседе остале су веома упечатљив знак. Петогодишњи рад владике био је испуњен многим епархијским посетама, и сталним богослужењима. Иза себе је оставио велики број цркава које су и данас украс светог православља. Поред редовних активности, узимао је видно учешће у свим народним, културним, просветним и хуманим установама. У самом Штипу оставио је посебну успомену, а то је оснивање гимназијског интерната у коме су се хранила и васпитавала сиромашна деца. (Гласник 1934 (бр. 36 и 37): 546).

Верни народ је препознао духовног вођу у лику преосвећеног г. Венијамина, док је и сам владика осећао велику присност према тој средини. О томе говоре реакције свештенства и верног народа када је по Божјој промисли, а одлуком Светог Архијерејског Сабора, владика добио нову дужност, односно када је стигла вест о његовом именовању за епископа браничевског. Тада је организован подједнако свечан испраћај, као и приликом његовог доласка, али уз неку необичну жалост због одласка преданог молитвеника и архипастира. Дана 4. октобра 1934. године окупио се велики

број људи да се поздрави и испрати свог архијереја на нову дужност. При опроштају, у име свештенства, протојереј Миодраг Поповић нагласио је, „да свештенство из целе Епархије као и досадња му паства дубоко жали што их напушта и наглашује да свештенство неће никад заборавити Преосвећеног Венијамина, који је гајио велику и племениту љубав према свима, и да ће га као таквог имати у највећој успомени“. (Гласник 1934 (бр. 36 и 37): 546). На ово се владика захвалио, истичући да иде куда га Бог позива, али да жали што напушта „Јужну Србију и своју досадању паству са којом је провео пуних 20 година“. (Гласник 1934 (бр. 36 и 37): 546). У свом даљем говору истакао је да никада неће заборавити Јужну Србију¹¹. Након тога свечана литија је испратила владика Венијамина до железничке станице, док је преосвећени са сузним очима благосиљао присутне. Сутрадан по испраћају, архијерејски заменик г. Пауновић примио је од владике Венијамина телеграм у коме се захвалио благочестивом свештенству и богољубивој пастви на усрдном испраћају.

Време конкордатске кризе

Овај период помињемо како би имали потпунију слику историјских догађаја што у многоструко доприноси расветљавању личности др Венијамина Таушановића, епископа Српске Православне Цркве. У неку руку видећемо и његову улогу у тадашњим догађајима.

Наиме, вековна тежња Србије да поврати и заокружи некадашњу државност, указала се приличном, након победоносне славе српског војника у Великом рату. Међутим, набој ослободилачке тежње завршио се „уједињењем“ Срба, Хрвата и Словенаца у Краљевину СХС. Једна вековна идеја убрзо је замењена идејом јужнословенског братства кроз заједничку државу Јужних Словена. Немамо времена да се задржимо на детаљнијем испитивању

оправданости таквозваног уједињења. Ипак морамо указати на чињеницу да је у новонасталој држави врло брзо дошло до суштинских неслагања, која су прерасла у унутрашње политичке сукобе и кризе. Држава константних трвења, која се испољавају све снажније након убиства краља Александра Ујединитеља у Марсељу 1934. године. А након успостављања намесништва на челу са кнезом Павлом Карађорђевићем, почело се много отвореније говорити о решавању хрватског питања, то јест промени Устава и конституисању Бановине Хрватске. Истовремено то је период у коме почиње активније деловање комуниста, као и јачање усташког покрета.

Српски народ се, генерално, по окончању Великог рата, нашао у веома тешким приликама. Обогаћени од последица рата, некадашњи војници затицали су се по трговима као просјаци. Тада се почео губити победоносни сјај српског сељака. Како би потражила лек, народна душа одговара кроз јачање молитвеног духа, то јест активнијим радом братства хришћанских заједница, или кроз такозвани Богомолачки покрет у коме одлучујућу улогу има Свети владика Николај Велимировић.

Да је Краљевина Југославија била творевина јаловог компромиса, јасно видимо из њеног шизофреног деловања. Наиме, док се величао и славио култ Светога Саве, коме је држава посветила целу 1935. годину као јубиларну, са друге стране

Патријарх српски Варнава Росић

та држава исте године потписује конкордат са Ватиканом. Но, те две ствари нису могле ићи заједно, јер се конкордатом угрожавало светосавско наслеђе Српске Православне Цркве.

Такозвана „Конкордатска криза“ или „Конкордатска борба“ кулминирала је 19. јула 1937. године, када је Народна скупштина и расправљала о документу конкордата који је Људевит Ауер, као министар правде, у име Краљевине Југославије 1935. године потписао у Риму. Противљења конкордату наступила су још и раније, посебно у новембру месецу 1936. године када је намесништво на челу са кнезом Павлом Карађорђевићем, издало указ којим је влада Стојадиновић-Корошец-Спахо била овлашћена да потписани документ упути Народној скупштини на усвајање.

Иначе конкордат¹² је једна врста међународног уговора коју је Ватикан закључивао са неком другом државом, а тицао се давања посебних повластица римокатоличкој цркви у тој држави. Текст конкордата, који је потписао Људевит Ауер, гарантовао је римокатоличкој цркви уплив у све области друштвеног живота Краљевине Југославије; почев од веронауке, образовног система, ослобађање од обавеза које терете друга правна и физичка лица, чак и финансирање црквених активности од стране државе. На овај начин римокатолицима се давала могућност мисије међу православним, а тачком да ће римокатолички свештеници бити заштићени као и државни службеници, што није било предвиђено и за Српску Православну Цркву, не само да се нарушавало начело једнакости између конфесија, већ је и Српску Православну Цркву поставило у потпуно подређени положај.

Тадашњи патријарх Варнава¹³ је у име Сабора СПЦ јасно изјавио да неће прихватити пројекат конкордата, и да ће у случају његовог изгласавања бити приморан својом свештеничком заклетвом и својом светом дужношћу да се заједно са својим свештенством и паством стави у борбу против примене таквог закона у отаџбини. Патријарх Варнава је већ прве године по устоличењу у Васкршњој посланици (1931) изнео веома оштре антиримокатоличке ставове. Указивао је на опасност ватиканског прозелитизма¹⁴ и лицемерних покушаја ватикана да под притиском уцена

завладају над православним светом. У току 1937. године, у свом говору који је од тадашњег председника владе Милана Стојадиновића био забрањен за објаву у целини, указао је на духовну и политичку позадину конкордата. Патријарх Варнава последњи пут је председавао седницом Светог архијерејског синода 29/16. маја 1937. године, јер се убрзо, под чудним околностима, тешко разболео. Због тога је Свети архијерејски синод телеграфски умолио све архијереје да одрже молепствије за оздрављење Његове Светости. На дан молпствија 25/15. јуна 1937. године, Саборна црква у Београду била је мала да прими огроман број окупљеног народа. Молепствију су присуствовали чланови Светог архијерејског сабора, а служили су митрополити, скопски Јосиф, загребачки Доситеј и епископ далматински Иринеј.

На дан када је Народна скупштина требала да разматра текст конкордата црква је заказала друго по реду молепствије, опет у Саборној цркви, али овога пута и са планираном литијом. Литија је требало да крене од Саборне цркве, међутим била је забрањена

„Крвава“ литија

од министра унутрашњих послова - римокатоличког свештеника Антуна Корошеца¹⁵. О стању које је тада владало говори и податак да су у Кнез Михајловој улици, тога дана, готово све радње биле затворене, како би се што мањи број људи нашао на улици. Но, без обзира на околности, и упркос забрани, народ је кренуо носећи барјаке, а у литији се могло чути певање тропара, попут тропара Крсту: „Спаси Господи, људи Твоја,...“. Колона се кретала све док се испред барјака није испречио кордон жандармерије, када је дошло до сукоба. Жандармерија је тада гуменим палицама почела да удара свештенике и народ. Један од теже повређених, том приликом, био је и епископ шабачки Симеон, који је после неколико удараца по грудима и глави пао обливен крвљу, и задоbio повреде близу ока. Епископска митра, ударцем гумене палице, улубљена је, а крст, који је епископ држао тада, био је искривљен. Због тешког стања у коме се налазио одмах је пренесен у патријаршију, а затим и у санаторијум¹⁶.

Пошто је дошло до бруталног насртаја жандарма, ова ли-

Кордон жандарма туче народ у литији

тија остала је позната под називом „Крвава“¹⁷. Но, треба рећи да је и међу жандарима било оних који су одбили послушност батинања. Неки од њих били су решени и животом платити само да не ударају свештенике и верни народ. Тако је на крају њих 27 због непослушности и завршило у затвору. Литија се завршила како се завршила, али је показала огромну народну одлучност, што је и довело до пропасти конкордатског пројекта који, уистину, никада није ни заживео.

Убрзо, након поменутих догађаја, уследила је и смрт патријарха Варнаве, а лекари су, колико је познато, констатовали да је умро од последица тровања у стомаку, које је настало утицајем споља. Оваква лекарска констатација схватала се као да је намерно отрован¹⁸. Сумњало се да је патријарха отровала влада или полиција, што је поткрепљивано и сазнањем да су два његова куvara нестала без трага чим се сазнало за његову болест. Да је патријарх Варнава умро од последица тровања сведочи и саопштење ванредног Сабора СПЦ на коме је саопштено да резултати досадашњих испитивања узрока болести наводе на чињеницу да је патријарх уистину отрован, како се тада у јавности и говорило. Као још један доказ о томе може бити и трагична судбина патријархове браће. Наиме, два његова брата, која су из Пљеваља дошли у посету болесном брату, по свом повратку су се такође нагло разболели и после једномесечног боловања умрли.

Патријархово тело је након смрти пренето у Саборну цркву, а из књиге Милоша Милошевића, под називом „Затамњена историја“, сазнајемо да је међу првим владикама пред ковчегом блаженоупокојеног патријарха стајао владика Венијамин, као његов сабрат и близак пријатељ. Убрзо су се појавиле и друге личности из културног и политичког живота тадашње државе, а међу њима и Бошко Богдановић¹⁹, шеф одсека централног пресбиороа, који је носио црни флор на рукаву. Том приликом је пришао и покушао да епископу Венијамину изјави саучешће, међутим, уследила је веома оштра реакција, јер га је владика одбио рекавши му да то што има, изјави преко пута, и завршио речима: „Однеси ономе твоме пријатељу оно што си дао патријарху Варнави“! (Мило-

шевић, 1994; 137). Владика је овим речима алудирао на отров који је патријарха Варнаву на крају и отровао. А порука се односила на Антона Корошеца, тадашњег министра унутрашњих дела, са којим је Богдановић био пријатељ. Како Милошевић истиче у својој књизи име Бошка Богдановића често се помињало у вези са загонетном смрћу патријарха Варнаве. Верујемо да је др Венијамин Таушановић био упућен у детаље о тровању, јер осим шире јавности, која је говорила о овом догађају, владика се могао још и детаљније информисати из многобројних угледних кругова међу којим је био поштован. Како је и сам био поштовалац патријарха Варнаве, и његових залагања у борби против конкордата, није могао а да не остане дужан малограђанском лицемерју, и појединцима из владе, који су се закулисно умешали у тадашње догађаје. На тај начин мирно и без страха јасно им је ставио до знања да је њихово политиканство прозрето, и да ће се епископи заједно са својим народом и даље борити како би сачували наслеђе светосавске православне цркве. Немамо записе који нам говоре о учешћу владике Венијамина у такозваној Крвавој литији, али видимо да се као блиски сведок немилих догађаја, својим порукaма државним званичницима, ставио у службу своје цркве и народа.

Конкордат је на крају и оборен, јер иако га је усвојила Народна скупштина, није могао постати правоснажан без одобрења Сената²⁰. Но како се никада није ни нашао на дневном реду сената убрзо је и „угашен“. Да о овом предлогу више није било изјашњавања видимо из објављене изјаве председника Краљевске владе од 27. октобра 1937. године, када је и експлицитно наведено да ће наведени предлог бити потпуно угашен. Међутим, да би се отклониле све сумње Свети Архијерејски Синод је 7. фебруара 1938. године изашао са Декламацијом која је од владе захтевала додатно јемство да је питање конкордата заиста „скинуто с дневног реда и угашено“. Касније се испоставило да је тиме и стављена тачка на конкордатску кризу. (Гласник 1938 (бр. 3): 37 - 40)

Владика Венијамин из угла одлука и решења Епархије браничевске

Реч је о документима Епархије браничевске у периоду од 1931. год. па све до почетка Другог светског рата 1941. год. За ову прилику коришћена су решења, почев од устоличења епископа Венијамина (1934. године), па до почетка рата. Овај период посебно је интересантан, јер је између два светска рата Српска православна црква несметано учествовала у креирању личног и колективног идентитета српског друштва. Иако се скоро цео материјал састоји од административних решења Светог Архијерејског Синода и Епархије браничевске, у доброј мери приказује организационо устројство и административно уређење Српске православне цркве, као и однос државе према цркви – која је настојала да сачува националне идеале. Зарад упознавања са општим приликама тог времена, и приказивања чиме се Епархија браничевска на челу са својим епископом бавила, битно је поменути поједине одлуке Светог архијерејског синода, а потом и одлуке које је лично потписао сам владика.

Документи откривају ангажованост владике Венијамина у погледу свеопште едукације, учешћа у хуманитарним акцијама и настојање да се очува црквени поредак. (Када се у даљем тексту будемо позивали на неки од докумената наводићемо број под којим је заведен и датум). Почињемо актом о устоличењу (бр. 6771, од 24/IX-1934. године), који поред обавештења о протоколним радњама дочека владике у Пожаревац, открива израз свечаног расположења. Забележено је следеће: „Они који реше да дођу, нека буду израз српског свештенства и правог народног учитеља. У литији која ће проћи кроз Пожаревац сваки ће, по чину и старешинству, добити место и мора се ићи онако како то доликује и пристоји свештеним лицима. Да буде реда и естетике“ (решење

потписује секретар Црквеног суда Мил. Н. Димитријевић).

Исте године Епархија браничевска узела је активну улогу у прослави Дана мира. У образложењу Светог архијерејског синода наведено је да „морални значај ове приредбе лежи баш у томе што нас уједињује све у једној мисли и једној жељи“ те је важно да целокупно друштво, посебно омладина, тога дана чује Христове речи о значају мира. Препорука је била да тога дана, у 11 сати пре подне, црквена звона звоне два минута на свим црквама, а да за то време престане сваки рад сем молитве и сећања на жртве (бр. 7658, 31/X-1934). Посебно је била значајна наступајућа 1935. година коју је Српска православна црква прогласила јубиларном, јер се тада навршавало 700 година од дана смрти нашег великог просветитеља Светог Саве. Овој години посвећен је несвакидашњи значај, и то на националном нивоу. Писане су и објављиване многе студије о животу, раду, просветитељству Светога Саве. Од тада је и скован израз „светосавље“ који описује везу вере и на-

Свети Сава

ције, цркве и државе, као и вредност у непрестаном служењу Богу, своме народу и отаџбини. Са припремама се кренуло током 1934. године, из које налазимо наредбу Светог Архијерејског синода о елементима прославе да је на првом месту обавезно служење свечаних литургија са литијама по свим храмовима уз обавезне пригодне говоре о личности и утицају, делима, и заслугама Светога Саве; 2. по свим већим местима образовање одбора ради што боље прославе

јубилеја; 3. приређивање барем једне свечане прославе у току јубиларне године у којој „да се унесу само теме, песме, декламације, рецитације духовног, етичког и националног садржаја, а никако нешто чисто светско и забавно; 4. да вероучитељи објасне школској деци а војни свештеници пак војсци значај Светог Саве и прославе Светосавске године“ (бр. 2227, 14/XII-1934).

Од значаја се мора навести и тадашњи апел да се обавезно приступи прикупљању добротворних прилога за изградњу храма Светог Саве у Београду. Година јубилеја имала је подршку од Министарства Просвете. Затим одлука (бр. 7639, 23/ IX-1940) „О држању застава Четничког удружења“ којом се наређује „да се застава четничког покрета ако је освећена по православном обреду и носи на себи крст или икону, може држати у храму, или црквеној ризници.“ Ту су још и одлуке о оснивању антитуберкулозних лига, скупљање података за пелцовање деце, достављање војним властима спискове младића за регрутацију, отпремању ученика у богословије, препоруке духовних књига, ангажовање поводом одржања скупштине Савеза сокола Краљевине Југославије, прикупљање помоћи у корист „Уније за заштиту деце“, итд. То је што се тиче општих одлука Светог архијерејског синода.

Када узмемо у разматрање одлуке које потписује владика лично, онда почињемо решењем (бр. 1300, 22/VIII-1935) које се односило на рад Братства хришћанске заједнице. Наиме, као што је и речено, владика је подржавао рад братства хришћанске заједнице, стога се старао да чланови ове заједнице буду достојни истинског хришћанског живота, сведочећи то личним примерима. Од свештенства је због тога тражио да провере „какав је живот у моралном погледу појединих чланова Братства и да ли има међу њима некога који штрчи или је подложен некоме греху и који је тај грех?“

Као архијереј велику пажњу морао је посвећивати угледу цркве, посебно свештенства. О томе говори решење (бр. 1877, 12/X-1935), то јест наредба „да се свештенство има прописно одевати и носити“ и чувати углед служитеља. Међу грађом налазимо и одлуке о померањима богослужења, поготово о великим праз-

ницима. Једна управо садржи наредбу - да се „опело са статијама“ изврши на Велики петак увече у 8 сати како би верни народ присуствовао у што већем броју (бр. 3511, 21/V-1937).

С обзиром на то да се већ у току 1938. године гомилају тамни облаци на хоризонту неба и Европе, а владика је добро знао да се наступајућем злу може супротставити само Промисао Божија и Његова силна рука, стога исте године (17/IX. у документу бр. 8628) препоручује да се на свакој светој литургији, после светога Јеванђеља, у свим храмовима и манастирима Епархије браничевске, чита молитва За мир у свету међу људима и народима. Како се вихор рата осећао снажније тако наилазимо на одлуке које мање личе на административне наредбе, већ попримају израз искрене забринутости и родољубиве топлине. Одлука „О старању свештенства за домове војника“ (11/IX-1939. бр. 1582), испуњена је таквим осећањима, јер владика је сматрао неопходним да у случају рата и мобилизације, свештенство има дужност старати се за домове и породице мобилисаних војника. „Сме ли се дозволити од стране представника Свете Цркве, да они који су остали у својим домовима пропадају, оскудевају у насушноме хлебу или страдају од студени и непогода? Са каквим би осећајем бранилац отаџбине и хранилац породице могао вршити савесно своју дужност, ако зна да његови на дому оскудевају?.. Војник наш мора бити уверен да се његов духовни отац и пастир брине и стара за његов дом и чељаде, пастир, који је најпоузданији да у овим тешким моментима своју високу дужност најсвесније врши.“ Да није реч само о изливу топлих осећања према отаџбини, потврђују конкретне мере које је владика предложио. Прво: да свештенство образује у својим парохијама одборе од честитих лица на челу са свештеником, који ће водити тачну евиденцију породица сиромашних обвезника, како би се даље приступило прикупљању помоћи у храни и одећи; и друго: да где већ постоје верско-добростворна старатељства да одмах преузму ову високо хришћанску – хуману дужност. Тиме ће свештенство потврдити да је у ствари право народно, и стећи неизмерну љубав своје пастве и доказати да се жртвује за оне који су поверени њиховој духовној бризи.

Поред брига за породице војних обвезника, налазимо одлуку „О достављању имена ванбрачних лица“ (бр. 141, 22/I-1940) у којој се види да је тада било избегавања венчања у цркви од стране верника једино из разлога „што не желе да положи прописану таксу било на молби ради некога разрешења од малолетства и томе слично, те мимо надлежнога пароха праве свадбу и весеље, продужујући после ванбрачни живот.“ Тога ради владика захтева од свештеника имена ванбрачно живећих пароха, како би даље поступио по канонима. Овај документ добро показује колико је цркви, а и самом епископу, тада било важно успостављање црквених бракова. Уопштено говорећи епископ Венијамин је до краја остао привржен таквом ставу, што ћемо у току даљег излагања и видети.

Осим тога епархије су се сусретале са проблемом да људи православне вере, под притиском или самовољно, приступе другим хришћанским вероисповестима, или сектама. Као одговоран епископ доноси одлуку (бр. 11574, 30/I-1940), да чим црквене власти сазнају, било саме или путем доставе, да је неко лице православне вере иступило из црквене заједнице и прешло у нехришћанску или коју другу хришћанску вероисповест, имају одмах повести истрагу како би се утврдили разлози за „фактичко испуштање дотичног лица из православне вере.“ Дакле, било је важно испитати разлоге испуштања сваке душе која се окренула од пута Свете Саборне и Апостолске Цркве. Заправо, владика никада није дозволио да се остане без деловања кад год је то било потребно, а оглашавао се и у случајевима непоштовања канонских одлука, као и решења Архијерејског сабора српске православне цркве. Па пошто се међу свештенством оба реда Епархије браничевске дешавало да се не придржавају првенства при богослужењу, одмах је издата одлука у којој се наводи да се свештенство мора придржавати правила по којима првенство међу протојерејима има онај који је по производству старији, без разлике положаја административног. „Једино протојереји ставрофори имају првенство над осталим протојерејима. Ако ли па служе два или више ставрофора протојереја има првенство онај који је раније примио од-

ликовање.“ (бр. 1697, 14/VIII-1940). Архијерејски намесник, уколико је протојереј, има првенство при богослужењу али само у свом намесништву, док архијерејски намесници – јереји имају првенства само испред јереја, а у случајевима званичних пријема првенствује испред целог свештенства свакога намесништва. Исто тако десило се да је у неким државним службеним „циркуларима“, посебно оним који се шаљу школама, наша црква названа неправилним именом „Источно-Православна“. Без улажења у разматрање, да ли је грешка начињена са намером прављења додатне пометње пред почетак Другог светског рата, или је неки други разлог у питању, ипак ваља нагласити реакцију владике којом је хтео да предупреди могуће смутње. Чим је сазнао за такве службене циркуларе, издаје решење (бр. 1443, од 21/II-1940. године) којим се од архијерејских намесника и старешина манастира у епархији браничевској захтевало достављање сваког материјала у коме се наша Црква назива неправилно „источно-православна“, а њени верници „источно-православни“, а не онако како је то одређено изричитим законским прописима. „Како у администрацији, тако и у беседама, и уопште у говору, нашу Цркву треба називати како је законом и уставом наше Цркве предвиђено т. ј. Српска Православна Црква.“

За владикау Венијамина организовање духовних академија било је веома значајно, јер се на тај начин могла јачати верско-национална свест. Може се рећи да је имао визију народне цркве, народне државе, народне одбране, народне просвете, која ће бити јеванђелски и органски повезана. Ово је јасно потврђено одлуком о организовању духовних академија (бр. 2717 5/IX-1939). Јер услед злих времена насталих тада у свету, владика, поред редовног и свакидашњег рада, захтева појачање „духовно – националне“ делатности, код радника, професора, учитеља, певача, хришћанских заједница, и целог народа. Тим поводом препоручује „да се у току Божићњег поста а и после, имајући у обзир месне прилике, организују од стране свештенства како варошког, тако и сeosког а на челу са Архијерејским Намесником,.. Духовне Академије.“ И то за програм Духовне академије обавезно предавање

верско – националног карактера, које би се поверило било световном или духовном лицу из те средине. Решење представља апел да се појачаним снагама делује „на свест како националну, тако и верску, светосавску“. А све што је речено може послужити и за данашње прилике!

*

*

*

Ваљало би сагледати – у ком смислу владика од свих друштвених слојева захтева, појачање националне свести. Треба уопште видети: шта је за њега представљала национална свест? Са друге стране важно је предупредити нејасноће у односу на појмове народа и нације. Јер, када кажемо „народ“, онда користимо један изворнији смисао, за разлику од речи нација, која је као појам настала знатно касније, успостављањем модерних држава, то јест након француске револуције. На нашим просторима, концепт нације при пут је успостављен у Краљевини Југославији, покушајем формирања југословенске нације. Међутим, историјске чињенице говоре да се стварање југословенске нације показало неуспешним, и са катастрофалним последицама по српски народ.

Пошто се „народ“ и „нација“ као појмови често поистовећују, морамо указати и на њихову особеност. - Посебно на разлику у теоријама политичких система, према којима се нација може посматрати и кроз грађански концепт друштва. У том случају, појмови народ и нација не могу се употребљавати синонимно. Јер за постојање једног народа осим територије на којој живи одређени број људи, захтева се заједничко порекло, истоветни обичаји, један језик и писмо, као и јединствено културно наслеђе²¹. Насупрот томе, услови за формирање једне нације су знатно другачији, и захтевају да се људи на једном територијалном простору повежу са одређеном државом, то јест са њеним правно-политичким системом који их посматра међусобно равноправним грађанима. Равноправност, у том смислу, подразумева извесна грађанска права, али и обавезе према тој држави. У овако одређеном

појму нације, преовладава социолошко-политички смисао, према коме се човек у једној заједници, сматра грађанином неке државе.

Једна од кључних разлика између народа и нације огледа се у временском периоду који је потребан за њихово образовање. Тако се за формирање једног народа потребује дуг историјски период, јер се писмо, језик, обичаји, и целокупна културна специфичност граде постепено и кроз генерације. Дакле, потребно је изградити одређене вредности и задржати их као такве у једном дуготрајном континуитету, чиме настаје традиција. Напротив, нација не захтева нужно историјски континуитет, и може се образовати - успостављањем одређеног државног поретка који своје правно деловање распростире над одређеном територијалном целином.

При томе, треба имати у виду да: језик, писмо, обичаји и културно наслеђе, као елементи неког народа, предњаче у односу на било какву државу, што значи да могу постојати и ван ње. Према томе један народ може постојати и у условима када нема своју државу, на пример као некада јеврејски народ, или данашњи Курди који су због недостатка своје државе раштркани у више земаља. За разлику од народа, појам нације није замислив без неког облика државе. Управо појединцу држава и даје правни статус грађана, на основу кога се он и може назвати припадником њене нације. Појмови „држава“ и „нација“ у том случају могу се користити наизменично, јер се њима означава једна идентична појава.

Очигледан пример грађанског концепта налазимо у уређењу Сједињених Америчких Држава, за чије се грађане, иако постоји огромна верска и културна разлика, каже да припадају америчкој нацији. Међутим, ако би ова држава сутрадан престала да постоји, то не значи да би престало и постојање многобројних народа који у њој живе, попут индијанског, јеврејског и других.

Народ се за разлику од нације не може посматрати кроз грађански концепт друштва, јер особеност једног народа не проистиче из државне припадности, већ из припадности одређеном културном наслеђу. То значи да држава не може бити једини и суштински елемент према коме се једна група људи на једној те-

риторији може идентификовати, већ се принцип идентитета мора тражити и у односу на народност, то јест према припадности културном наслеђу неког народа. Државу као носиоца нације, треба посматрати као релативну, несталну и променљиву појаву у односу на народ. Што значи да државе настају и нестају, али њиховим нестајањем не значи и аутоматско нестајање народа.

Иако је јасно да израз народ има знатно шири и изворнији значај, треба рећи, да у извесном погледу можемо говорити о тежњи једног народа да уобличи и свој национални смисао кроз обликовање државног уређења, као на пример Француска²², у којој се национални смисао појединца изражава кроз припадност француској држави.

Присуство тежње ка националном постојби колико и тежња да се један народ заокружи кроз државно уређење, у чему нема ничег спорног. Ипак, проблем настаје када се грађанска идеја нације наметне као доминантна концепција у одређењу идентитета једне друштвене заједнице, што нас доводи до озбиљних последица. Јер преуздизање државе у односу на народ који у њој живи омогућава подесне услове за развој етатизма у политичком смислу, према коме се поставља апсолутно превасходство државе, чак и у односу на реалне потребе људи, односно када се штити, не човек као личност, већ држава као једна абстрактна појава²³. У том смислу, ни право није обликовано као право личности, већ као право друштва. (О последицама етатизма видети у тексту Жарка Видовића, Свети Сава и римско право, у књизи Тајна Светосавља, стр. 138-162). Наиме, реч је о могућој последици, али не и јединој, јер се даље од једног народа може правити безброј нација, под слоганом – колико држава толико и нација. А о томе колико су: језик, писмо и културно-духовно наслеђе битне особине, говоре историјске чињенице, према којима се јасно види да они који су се одrekli свог народног идентитета, у сталном су покушају да изграде нови, но како је за ово потребан дуготрајан период у низу генерација, принуђени су да нови идентитет потраже кроз државну припадност, то јест кроз успостављање нације.

Српски народ је због своје културне препознатљивости у пра-

вом смислу народ²⁴. Међутим то не значи да у извесном погледу не можемо говорити о подстицању националних идеала, који се изражавају кроз вековну тежњу Срба да конципирају и уреде државу по моделу свог традиционалног наслеђа. Или по принципима који гарантују опстанак српског народног бића. А то значи, опстанак вере, обичаја, језика, писма, уопштено културе.

Када владика Венијамин истиче верску и националну свест, то не значи да је изгубио из вида значај културно-духовне баштине српског народа, већ напротив. –Подстицање националног треба разумети у контексту јасног изражавања да је српски народ изградио државу тако што је у њене темеље сазидао и своје културно наслеђе, (језик, писмо, веру, обичаје). Позив на буђење националног духа истовремено је и позив на заштиту онога што су градиле генерације и за шта су положене огромне жртве. Па и Краљевина Југославија, иако је донела многобројне невоље, пружала је могућност да се стави у службу одбране српског народа. Указивање на националност открива и свој дубљи смисао, кроз потребу борбе за отачаство – у које осим оног материјалног, улази и све што смо у културно – духовном погледу наследили од наших отаца, укључујући и искуство у организовању државе. Јер од њих смо поред државе наследили и веру, и обичаје, и језик, и писмо, и све оно што нас чини и одређује једним посебним народом. Појам отачаства пружа могућност да разумемо однос народа према својим националним идеалима, пошто у себи сажима и истиче како државно, тако и културно – духовно наслеђе. При чему се држава сматра делом наслеђа, али не и суштинским елементом за одређење читавог народа. Зато нимало није случајно што на старим знамењима затичемо натписе да су остављени своме отачеству. Довољно је да погледамо Капетан-Мишино здање у Београду, и натпис на коме стоји да зграду подиже Миша Анастасијевић и да је оставља своме „отечеству“. Дакле, ни држави ни народу, већ отачеству! Као што видимо тежња изградње и чувања једне државе заједно са културним идентитетом једнога народа је заиста важна, али не и по цену пропасти тога народа. Ако читамо владикау Николаја (Српски завет), видећемо да он не искљу-

чује важност државе, поготово оне која је попут доброг домаћина стављена у службу свога народа. Међутим држава и када пропадне није толика штета, јер се поново може обновити, опасно је ако ли пре него она пропадне затекнемо пропаст једног народа. У условима пак ратне опасности намеће се потреба мобилизације државе и њеног стављања у одбрану народа. Тако је и код српског народа, коме је било јасно да непријатељ не жали само државни слом, већ и брисање његовог идентитета. Сведок томе је историја многострадалног српског народа.

Зато владика и позива на духовне академије, јер су оне указивале на вредности које су нашем народу давале снагу за духовни узлет, а на темељу којих се једино и могло сачувати тешком муком стечено отаџбаство. Заслугу за утемељење тих вредности дугујемо Светоме Сави који је учинио да српски народ постане православан свом душом и срцем, и на томе изгради моралну снагу пред којом су морали да задрхте и непријатељи. На тој основи почиња и Косовски завет, као и све славне победе српске војске. И нема поузданије основе која је могла обезбедити опстанак нашег народа, до оне, где брат за брата гине, где се вера и народ бране а држава не оставља, где се страдањем улази у царство небеско, и где се једино поуздање полаже на Живог Христа. Све је ово владика веома добро знао, и то можда боље него ми, данашње генерације, те зато не треба да чуди када видимо акте у којима захтева духовне академије где се истичу путеви који су вековима избављали наш народ од духовне погибелји и ропства (то ће се посебно видети у делу књиге који је резервисан за „Поуке“ односно упознавање читаоца са писаном заоставштином овог великог пастира Српског народа).

Из описа појединих епархијских посета у току 1938. године

И за време служења на трону Епархије браничевске, у периоду пре Другог светског рата, владика Венијамин је неуморно путовао епархијом, ширећи тако реч живе проповеди. У Гласнику Српске патријаршије за 9. јун 1938. године, у делу „Хроника“ најлазимо на описе посета појединим местима и црквама г. др Венијамина унутар своје епархије. Њих је интересно поменути, јер можемо видети описе његовог обраћања, пре свега, верном народу. Како се у поменутом Гласнику наводи: „После минулих хладних дана и обављених службених послова Његово Преосвештенство Г. Др Венијамин учинио је посете црквама: У вароши Жабарима друге недеље Великог Поста; у селу Породину, четврте недеље Великог Поста; у вароши Свилајнцу на Благовести 25-III (7-IV) 1938. год; у вароши Смедереву другога дана Ускрса ове године и у свима служио св. Архијерејску литургију“. (Гласник, 1938 (бр.1-2): 361). Обичај је био да након одслужене свете литургије својим лепим и очинским говорима укаже на потребу чувања православне вере, која је део прадедовског наслеђа.

Од поменутих посета треба поменути и ону која је уследила трећег дана Васкрса у Великом Градишту, када је по одслуженој св. литургији, владика Венијамин осветио и заставу четничког покрета²⁵ из Великог Градишта. Овакав догађај није био необичан, с обзиром на то да се радило о Покрету чије су се тековине развијале још почетком 19. века. Наиме, тада је четнички покрет обухватао добровољачке и ванстраначке организације које су служиле за одбрану угроженог српског народа. Ради потпунијег разумевања дужни смо да укажемо на огроман значај и допринос овог покрета у ослободилачком покличу балканских ратова и Првом светском рату у одбрани отаџбине.

Још у време турске власти четнички покрет успео је да окупи шире масе у борби за ослобођење, а увиђајући његов значај краљ Милан Обреновић га је 1886. године и озваничио. У Првом балканском рату (1912), четници су наступали као претходница прве армије учествујући у најтежом борбама, и показујући завидну храброст. Један од најистакнутијих био је свакако војвода Вук (Војин Поповић), који је убрзо по завршеној академији стао на чело једног четничког одреда. Његови многобројни подвизи, храброст и интелигенција сврстали су га у ред див-јунака, и заслужних отачаственика. Један одред под његовом командом је у току балканских ратова помагао и Дунавској дивизији у одржању и пробијању фронта.

Војвода Војин Вук Поповић

У току Првог светског рата четници су имали веома захтевне задатке, да изврше продоре у непријатељску позадину и нападну њихове штабове. (Данашњим терминима говорећи, то је задатак специјалних јединица). Одред војводе Вука један је од најзаслужнијих за пробијање утврђења бугарске војске на Кајмакчаланском вису. О томе колику је жртву поднео овај одред говори и податак да је са 2200 бораца на почетку дејстава остало само њих 450 бораца.²⁶ Било је и других заслужних: четници Војислава Танкосића и

Војислав Танкосић као поручник

Јована Стоиљковића учествовали су у одбрани Београда, када је мајор Танкосић и тешко рањен. Због свега тога су тековине четничког покрета истицане и након окончања Великог рата. А сви њихови симболи, укључујући и заставу, били су обавезно освећивани, уз пригодне свечаности и присуство

многобројног народа, чиме се јасно стављало до знања да се покрет водио не само идејом борбе за слободу и очување државних граница, већ и за веру отачку²⁷.

Друго је сасвим што у приликама окупације Краљевине Југославије током Другог светског рата овај покрет није имао снаге да задржи некадашњу веру, снагу, и победоносни сјај²⁸.

Но, без обзира на замршене и смутне догађаје у Другом светском рату, подвизи четника у балканским ратовима и Првом светском рату, остају и даље славни. У том погледу није чудно што се традиција четничког покрета неговала и чувала са посебном пажњом, и што су на њиховим скуповима долазили, како црквени великодостојници поводом крсне славе, или неког освећења, тако и државни министри, чиновници. Када је реч о владикиној посети Великој Градишци и освећењу заставе покрета, наводи

Одред војводе Вука Поповића

Застава четничког покрета за време балканских и Великог рата

се да је било присутно много народа из целе околине. Владика би, иначе, умео да искористи сваку посету како би наново, и са особенем енергичношћу, указао на потребу оснаживања вере, те је тако и у овој прилици, када је повод освећења послужио и за потребе народног просвећења. Ту је владика опет одржао беседу указујући на историјске подвиге, али и опоменуо присутне да се стечени капитал може сачувати једино уз помоћ Господњу. На крају „Хронике“ стоји забележено да „је епископ лепим и патриотским говором упозорио и умолио четнике да.. чувају Краља и Отаџбину и да се боре „За крст часни и слободу златну““. (исто, стр. 361).

Речи које упућују на „крст часни и слободу златну“ откривају истински смисао сваке борбе. Јер ако пред собом изгубимо водиљу у Исусу Христу, победиоцу греха, ђавола и смрти, врло брзо ћемо постати нељуди, и према себи и према другима, губећи сваки мир. При томе у знаку часног крста „значи – ходити за Христом и борити се за Христа, а у знаку слободе значи – ослобађати се од страсти и сваке моралне кварежи“ (Велимировић, 1996; 75). У супротном, уколико наступимо без Бога, чак и у прилици борбе

Часни крст

за слободу, запашћемо у духовно ропство, пребивајући без љубави и наде. Поука, коју је владика Венијамин упутио четницима указивала је на очување њихових славних тековина, али је важила и за све присутне, у смислу потребе држања људског достојанства и у најтежим приликама.

Из кратких описа видимо да су у току 1938. године епархијске посете биле интензивне, при чему задивљује необична практичност преосвећеног г. др Венијамина, да их што смисленије употпуни. То је дефинитивно захтевало одређени духовни напор, па и присуство великог стрпљења. Спремни смо закључку да је морао бити испуњен великом љубављу према народу и своме отачаству.

Обраћање свештенству

Пошто је било јасно да се рат не може избећи, да куца и на врата наше отаџбине, владика није испустио прилику да у моменту ратне опасности од свештенства затражи спровођење одређених мера у циљу одбране и заштите народа и државе. Посебно је страховао од избијања братоубилачког рата, пошто се у ваздуху осећао мирис неслоге и трвења. Због тога је важно да се задржимо на једном обраћању свештенству оба реда Епархије браничевске. Иако је реч о документу који се налази међу административном грађом, он битно одудара од осталих докумената, како по свом садржају, тако и по томе што није заведен архивским бројем. Једино што на крају документа видимо јесте да је писан на летњег Светог Николу 1940. године у Пожаревцу.

У свом обраћању владика посебно опомиње свештенике на велику одговорност која произилази из њиховог чина. Како је био свестан да надолазе много тежа искушења од оних проживљених у ранијим ратовима, пише: „Прилике које су настале у свету где се на бојним пољима пролива неизмерна људска крв, а лешеви прекривају плодна поља још неизорана, у времену када је устао човек на човека, брат на брата и хришћанин на хришћанина изгубивши и сатирући у себи лик Божији и подобје Његово, сејући губитељни огањ на све стране и ширећи погубну заразу рата и ван својих граница“ —неопходно је посветити посебну пажњу (1940. године).

Због тога владика позива на чување достојанства и братске љубави, према којој брат на брата не сме ударити, већ се са чашћу односити. На држање мира према ближњима, али и потребу војевања за крст часни. А пошто се Европа већ одавно одрекла човекољубља, водећи се грамзивошћу и изопаченошћу, морало се повести рачуна да душа народа такође не потоне у каљуг и општи метеж. Зато даље пише: „Ми, као архипастир Светосавске

Цркве у Епархији Браничевској, апелујемо на родољубиво свештенство оба реда да бодро пази на духовно своје стадо и да у свакој прилици, не жалећи труда и не бојећи се замора, бодро настане и бодро бди над поверенима његовој духовној бризи, подижући код свију дух црквено-национални, бодрјећи их да истрају у овим тешким данима искушења, у свакоме погледу да буду спремни ведро, радо и здружено да стану на пут свакоме злу које прети Отаџбини, која је стечена толиким жртвама див-јунака наших“ (1940. године).

Ваљало је чувати оно што се тешком муком сабирало, градило, стицало, а за шта су положене оргомне људске жртве, према којима смо дужни поштовања, и то за свагда, јер су приложене у одбрани отачаства. При томе требало је сачувати прибраност, без страха, али са страхом Господњим у срцу, и са јасном поруком: „Стављамо у свету дужност духовним пастирима да, као и обични пастири, чувају своје духовно стадо... Да црв подмукли не нагриза све оно што је створено љубављу, и толиким жртвама синова ове отаџбине, предочавајући свима речи Спаситељеве: „Заиста, заиста вам кажем: ко не улази на врата у тор овчиј него прелази на другом месту, он је – лупеж и хајдук; а који улази на врата јест пастир овцама“ (Јов. 10. 1, 2). – „А за туђином неће да иду, него беже од њега, јер не познају гласа туђега“ (Јов. 10. 5)“. (1940. године). Владика у даљем обраћању позива на хладнокрвност, али и потребу трезвеног расуђивања актуелних догађаја, јер је знао да свака брзоплетост може довести до недужних жртава.

Свештенству се морало указати и на то, да има дужност ставити се на располагању државним властима, посебно у сузбијању субверзивних елемената, то јест домаћих издајника и завојевача: „Сваки ма и најмањи знак разорног дејства од стране подмуклих непријатеља мира и поретка, као агитације и све оно што може бити штетно по јединство, мир и ред у држави, свештенству је дужност да свим силама својим очинском речју и пастирским саветима, одстрани апелујући на савест и дужност синова отаџбине. У таквим и сличним случајевима стављамо у дужност свештенству поверене Нам Епархије, да о свему што иде на уштрб мира

и поретка, извештава, добро испитавши истинитост таквих разорних радова, државне најближе Власти, као и Нас и то најхитније“ (1940. године). Свештенство је требало да се постави као духовна стража над повереном паством, и да за овај задатак ако треба и животе заложи. Тон обраћања одише посебном озбиљношћу, јер одмах наставља – „свештенство има да одговара како пред законима овоземаљским тако и савести својој пред престолом Свевишњег“ (1940. године). Нажалост страховања од братоубилачког рата су се и остварила, а последице и данас увелико прожимамо.

Писма митрополиту Јосифу

Епископ Венијамин је митрополиту Јосифу²⁹ упутио два писма у току ратне 1942. год. Једно 2. фебруара, а потом и друго 15. априла. Написао је још два писма у току 1943. године, једно 3. и друго 16. маја. Иначе Јосиф, тадашњи митрополит скопски, замишљао је патријарха Гаврила Дожића, који је у том периоду био интерниран у Немачку. Писма показују владикино држање за време окупације. Из писма од 2. фебруара 1942. сазнајемо да су у том периоду биле одложене синодске седнице због хладноће и неуредних полазака возова. Такође владика обавештава митрополита да ће послати циркулар Усташког стожера бр. 9 ради илустрације, пошто се у њему добро види какво је мишљење о Србима. На крају завршава речима: „Смрзавам се прописно, јер немам огрева довољно. Суд, Одбор и ја, сви радимо овде у ове моје две собе. У кујни ручам, а у ладној соби спавам. Бог нека буде милостив.“ (Као што ћемо видети, након рата услови у којима је живео се нису битније мењали).

Друго писмо из 1942. открива разговор и жучну расправу са Димитријем Љотићем. Због јасноће треба поменути да је Љотић пре рата имао добре односе са неким јерарсима Српске право-

славне цркве, па и са владиком Венијамином, који га је у име Епархије браничевске предложио за члана предратног Патријаршијског управног савета. Ипак између владике Венијамина и Димитрија Љотића током рата долази до суштинског мимоилажења. Генерално, Љотићев политички став и став појединих српских владика се за време окупације битно разликовао. Пошто је владика наступао увек непоколебиво када је требало бранити народ и Цркву, учинио је тако и приликом разговора са Димитријем Љотићем. У поменутом писму од 2. фебруара 1942. митрополиту Јосифу је написао: „Он вели како се Црква љути на њега, што му ја потврдих.“ - због тога што „он, да ли подстакнут од овога или онога, хоће да њу угура у борбу и шљам, као што су некада партијски трибуни увлачили је.“ Владика је замерао због објављивања оних радова у Љотићевом листу, у којима се горе од сваког комунисте нападала Црква. „Зар је то начин којим се према Цркви од-

Митрополит Јосиф у средини. Иза њега Ава Јустин Поповић

носите?“ – упитао је Љотића. Потом је навео пример, како је Крупежић, ђакон у Смедереву, писац појединих радова који су нападали цркву, на парастосу извесног попа Јелића својим говором отворено напао свештенство, да су га присутни хтели бити. Димитрије се правдао речима да за овај догађај није знао, на шта му је владика скренуо пажњу да око себе има све најгоре типове, који му чине само зло, а никакво добро.

Љотић је апеловао да се званична црква заложи за догађаје у Хрватској, и обавести дописом све православне цркве³⁰. При томе владика одговара како верује да је то већ учињено, додајући да је и немачка војна сила извештена, али по оној народној „не вреди глувоме шапутати, нити слепоме намигивати, јер и Немци свакако знају врло добро и боље од нас,... али иду на руку, јер им је интерес да се Словени не сложе, а понаособ, да Срба што више

Поштомарка 15 априла 1942 год.

Драги ми владико и брате Јосифе,

У понедељак 13. о.и. био сам послом у Смедереву, поводом радова на, оправ-
ни цркве и осталих радова на црквеним зградама, као и на гробљу. Том приликом ми се
дала прилика да насамом говорим, и то прилику последњом времену, са Нитом. Он вели
како се Црква јути на нега, што му је и потврдило, а он је од Чехе Митровића чуо оно
та сам ја кажао када бесно код Недића. Јута је Црква рекох му, јер и он, дали под-
стакнут од овога или онога, оне да му угура у борбу и љави, као што су некада парти-
ски трибуни узлагали је. Не, вели он, зато црква не устане отворено противу комуни-
зма, на што му рекох да је задатак цркве да мири, смирује, утишава буру, а не да подиже
меч, као што су некада у првој и пре првога устанка чинили служитељи олтера Господ-
њег. Он ми вели, "ни са намером то радите, јер не знате, јерда ће енглеоска да победи, па
да будете предом чисти и некажњени?" Рекох му, а верујете ли ви да је политика ова
коју Енглеоска сада води према Совјетској искрена? Па зар Немачка није материла Руси-
мију да Сталину преда Бесарабију, јер је имала са њом ј. Совјетској неки пакт, који
пакт, може бити само производ блудничке дипломатске политике, каква је од најкада би-
ла, не само код немца, већ и код својих великих сила. Рекох му још и пребицих због
пискарара и његовом листу разних гадова, који горе од свакога комуниста нападају
Цркву. Зар је то начин којим се према Цркви односите? Ни ја, ни Црква Вам то не може
опростити лако. "Н. пр. у листу од Ускрса она уображена била Крупежић, балавац, ја-
дан, ђакон Смедеревске цркве, Србаа ккако би требали ми владике да пођемо пење кроз
народ. Уз то још на парастосу попа Јелића, блебетао је тај исти ђакон у цркви и, ни ма-
ње ни: кикле него напао свештенство, да су га хтели бити сви. Мита каже да он није знао
на то, на што му рекох да он око себе има све најгоре типове, који му само зло чине,
а никакво добро.

у Христу иладег брат
Ед. *Вукосавић*

Писмо митрополиту Јосифу из 1942. године

нестаје.“ Љотићу је том приликом изразио жељу да се одржи Сабор, „па нека барем то издејствују код немачких власти“, јер му је било важно да се сусретне са владикама: Николајем, Серафимом, али и са осталима за које није знао шта им се дешава.“ Димитрије Љотић је од владике још захтевао да званична Црква устане против комунизма прогласом. На шта га је владика упозорио да би то било играње комедије, а не показивање званичног става, јер Црква, а са њом и целокупно свештенство, имају пред собом задатак да проповедају мир, ред, братску љубав, а не да зарад идеолошке борбе учине невољу још већом, подстичући на нове жртве. Наиме, иако је и сам добро знао да од комуниста долази велико зло, није дозволио мешање званичне цркве, јер би на тај начин угрозили животе сеоских свештеника и њихових породица, који би од тамошњих комуниста врло брзо „замркли“. Према томе, свако званично обраћање црквених власти могло је само продубити несрећу у већ подељеном народу. „Може само бити горе ако би овај ненарушени капитал умешали у блато и вртлог садашњице; нека барем Црква остане нетронута и неокаљана.“ Ипак, писмо завршава речима:

Димитрије Љотић

„Мита није хрђав иако је заглупљен овом ситуацијом, што му рекох, да му не дајем за право... Неискрени су према нама и желе да нас искористе. Црква не сме то дозволити, јер је она вечита.“

У писму од 3. маја 1943. извештава митрополита Јосифа о безакоњу, хајдучији, о сукобима одреда и сталном вршењу убиства по селима – „час осване овај или онај заклан“. Такође наглашава да

међу нашим људима (добровољцима) има оних који немилице плачкају по селима, попут окупатора. И да не ваља ово што се ради и то под маском „добровољачком“. (Мисли се на људе из Недићевих и Љотићевих одреда, које су називали „добровољцима“).

У писму од 16. маја 1943. поново указује митрополиту на недопустиво понашање Димитрија Љотића, овога пута у погледу припадности (свештеничких плата). Димитрије и његови људи су тада претерали, јер су почели издавати наредбе – коме свештенику или свештеничкој породици треба издавати припадности (месечна примања), а коме не³¹. Но ни ово Љотићево мешање није остало без одговора владике који му је тада по човеку поручио „да гледа своја посла и да исправља у своме тору прво, а после нека мисли на друге.“

Иначе, свештенство је пре рата било на државном буџету, а припадности су исплаћиване месечно. Љотићевци и Недићевци су, међутим, појединим свештеницима укидали месечна примања (а тиме и њиховим породицама), и то најчешће онима који су служили као војни свештеници у четницима, док су оне свештенике, који су служили у њиховој партијској војсци, редовно исплаћивали. То су чинили без обзира што ови свештеници нису били у својим парохијама, и што су их напуштали без благослова својих надлежних епископа. У истом писму, описао је даље, тешке и мучне призоре стрељања 30 људи близу Забеле. И завршава речима: „тога истог јутра беше Ђурђевдански уранак са музиком и весељем. Ајде сада, могу ли то нерви поднети? Бог нека нам је у помоћ.“*

Поменута писма показују да је владика Венијамин упркос тешким приликама током окупације и притисцима остао принципијалан у свом ставу да се Црква не сме укаљати у вртлогу различитих идеологија, које су доносиле несрећу делећи народ, али и свештенство. Стога се свим силама борио да Црква са својом јерархијом остане јединствена, а посебну пажњу посветио очувању људства. Знао је владика да мора остати доследан у чувању онога што му је поверено, а што се једино трајно може сачувати у једној саборној апостолској Цркви Христовој.

Личне белешке

Како су одлуке и решења Епархије браничевске послужиле да упознамо организационо устројство цркве у периоду пре Другог светског рата, а самим тим и владику Венијамина, тако нам заостале белешке могу помоћи у сагледавању његовог карактера и послератне црквене организације. Реч је о личним фрагментарним записима владике пронађеним у библиотеци Епархије браничевске, који датирају у периоду од 12/IX–1945. до 13/I–1948. године. Владика је повремено записивао своје дневне активности, мисли, чак и метеоролошке прилике, али и осећања, сећања, те се ови записи могу назвати својеврсним дневником. Овај период обележен је тешким нападима на свештенство, монаштво, као и верни народ од стране нових власти – које су по сваку цену настојале да наруше склад између цркве и државе, уводећи секуларно друштво – а заправо ширећи безбожје и отворену борбу против Цркве. Браничевска епархија је тада изгубила велики број угледних свештеника који су завршили у Забели – затвору којим је тада управљао бивши клирик епархије браничевске доказујући лојалност новим властима на својој дојучерашњој браћи по свештеничком чину. Поред одвођења у затвор неки од свештеника су и стрељани. О тадашњем стању јасно говори белешка коју је сачинио владика када се тешко разболео парохијски свештеник прота Бора Димитријевић. „Не знам шта ћу да радим, ако умре, јер немам кандидата за пароха овде на његово место... И прота Лучић се разболео, исто тако и прота Трифуновић, те су при овој цркви свега Пајевић и Матејић сада. Несрећа права!“ (15/I–1947. год).

У склопу упознавања са општим приликама које су владале у Српској Православној Цркви након Другог светског рата, морамо поменути и промене Устава СПЦ које су уследиле на саборском заседању у априлу и мају 1947. године. Наиме, тада су фор-

миране три нове епархије: Карловачка (Сремски Карловци), Шумадијска (Крагујевац), и Полимска (Бијело Поље). Полимска је убрзо и укинута, (то јест 1956. године морала је бити укинута због комунистичког насиља, а један њен део припао Црногорско-приморској митрополији.) Рад сабора био је обележен дуготрајним расправама око тога – која намесништва треба припојити новоформираним епархијама. По томе је Шумадијска требало узети неке срезове Београдске и Жичке епархије, па је покренуто питање да јој се још уступе Параћин и Ћуприја, као делови браничевске Епархије, и Ражањ, као део Нишке епархије. Епископ Венијамин се при томе није сложио за уступање својих намесништава, а такав је став изнео и тадашњи владика нишки, Јован Илић, такође пореклом Пироћанац, из села Дојкинаца. Но како је међу владикама преовладавало узајамно поштовање и братска љубав, све несугласице су убрзо решене, а Сабор приступио избору епископа упражњених епархија, и образовању црквених одбора. Од значаја је поменути да је тада за епископа Епархије бањалучке изабран протосинђел Василије Костић, (потоњи владика жички) такође пореклом Пироћанац, из села Велики Јовановац са којим је Венијамин одржавао присне везе до краја живота, о чему и сведоче личне белешке. Иначе њихова духовна повезаност датира још из маја 1941. године када је владика Венијамин, произвео Василија Костића у чин протосинђела у храму Св. Саве у Жичи (Лилић 2009; 64).

Један од записа који је сачињен пре постављања Василија за епископа (запис од 3/1 – 1947) одише забринутости за њега и архимандрита Јустина Поповића, кога су прогањале комунистичке власти, те су неко време провели у Епархији нишкој. Владика Венијамин записао је тада: Чујем да су архимандрити Јустин и Василије Костић дошли у Београд, Богу хвала.“ Овај запис је важан јер нам пружа сведочанство братске љубави коју је имао према великим пастирима српског народа. Друга белешка која је сачињена по избору Василија за епископа, а приликом најаве да ће посетити Браничевску епархију, открива писмо и срдачне поздраве упућене лично Венијамину, као и присуство велике радости

код свих који су чули за његов долазак (запис од 31 / V I I – 1947) .

Занимљиво је видети истовремено, као савременике и сабраћу чак тројицу владика пореклом из пиротског краја, чиме се тешко могу похвалити други крајеви. Поред заједничког порекла њих је спајало и подједнако војевање на бранику светосавске православне цркве и отацтва српскога, у шта посебно треба невести обарање конкордата. Ако се томе дода и чињеница да је пиротски крај, додуше нешто раније, нашој цркви дао још јед-

Владика Василије Костић

ног епископа, владикау Кирила Живковића, епископа пакрачког, онда ове чињенице говоре и о великој побожности пиротког краја у том периоду, али и о благочестивости њихових породица.

На истом заседању сабора Венијамин Таушановић био је изабран за члана просветног одбора, који је одмах сутрадан одржао и прву седницу. А колико га је уважавао тадашњи патријарх Гаврило Дожић³² говори следећи запис: „У 4 ме позва патријарх и, поче као да ми се извињава, да се не љутим, што нисам ушао за члана Св. Синода. Море рекох му, нека се не брине ја немам ту претензију јер ме боравак у Београду иначе, превише скупо кошта“ (20/V–1947). И заиста, епископ Венијамин није имао претензије да заузима положаје, већ да служи на оном месту на коме га сам Господ постави.

Такође, почетком 1946. године усвојен је и први Устав нове Југославије, који је грађанима гарантовао слободу савести и слободу вероисповести. По њему црква је одвојена од државе, а школа од цркве. Временом ће се испоставити да то није аутоматски значило да ће се држава клонити мешања у унутрашње послове цркве.³³ Дана 5/XII–1945. године владика је записао: „Доношењем новог Устава... Црква је одвојена од државе... Уз то још и аграрном реформом Црква је лишена својих добара, која су колико-толико могла накнадити субвенцију коју је она имала од државе. Вражја сила, која узима све више и више маха у свету, а која од искони води борбу противу Бога ево је сада достигла још један успех. Истина је, речи Христове да „ни врата ада неће јој одолети“ морају се обистинити, али, да ће Црква, као што је и до сада било случајева, имати тешка искушења да преброди, то је стварно и сада. Господ нека нас све, слуге и удове црквене, умудри и поткрепи, да истрајемо у тешкој овој борби.“ За епископа Венијамина таква ситуација је представљала додатну тежину, јер тада се са већ погоршаним здравственим стањем требало одупирати комунистичкој немани и достојно чувати Цркву. (О његовим здравственим проблемима биће речи у посебном поднаслову). Човек који је пред собом имао слику свенародног јединства – не у лику пролазних и пропадљивих идеологија, већ у Исусу Христу Спаситељу, није могао остати равнодушан. Ипак записи говоре о владикиној љубави и према онима који су у покушају рушења газили људско достојанство. Тако наилазимо на речи: „Бог нека буде свима милостив“. Ова мала молитва речима, али силна, јер је долазила из срца, увек би наново окрепљивала владика. Јер он се једино уздао у милостивог Господа, који је изнад сваког овоземаљског зла, лажне сигурности, и лажних ослободилаца. „Ни у какве силе овоземаљске не може се поклонити толика нада, као на милост Онога од кога све зависи. Његова је милост једина наша нада и утеха“ (27/XI–1945).

Осим тога није могао остати хладан за догађаје у тадашњој југословенској Републици Македонији у погледу деловања количних политиканата и разбијача Цркве. Приликом дочека ње-

говог пријатеља, оца Методија из Скопља, забележио је: „Доле је све још чудно стање црквено. Не ваља што Управне власти под-ржавају ово нередовно стање, које је потпуно неканонско. Нека би Господ дао да се врате у крило матере Цркве и да не праве овај раскол, који је по њих самих веома незгодан и може да има веома хрђаве последице. Нека се за времена опамете и нека не терају мак на конач“ (28/XI–1945. године). Нажалост не може се рећи да је стање ове текуће 2015. године боље, јер знамо да су власти, сада независне Македоније, архиепископа Охридског Јована до скоро држале у заточеништву.

На дан проглашења Федеративне Републике Југославије и укидања монархије, у своме дневнику записао је: „Божја је то воља! Нека Господ даде мира и слоге међу народима, премда постоји опасност и многи знаци показују да због неслоге, неповерења и томе слично може опет да искрсне рат, који може бити још тежи и крвавији од ова два светска рата.“ (29/XI–1945. године).

Био је свестан да једино Господ истински управља историјом, а да Црква увек има своје послање без обзира на државно уређење. Са тим убеђењем се и држао приликом обраћања проти Милану Смиљанићу (1891–1979), министру пољопривреде, и важној спони у формирању комунистичких свештеничких удружења – од кога је тражио да Уставној скупштини, приликом писања нових закона, укаже на потребе помагања цркве од државе. Црква потребује нека права, „јер је народ са црквом тесно повезан.“ Заложено се такође да брак остане питање цркве, јер се у супротном могао претворити у уговорну заједницу без Божје благодати. „Ми смо за то да брак буде црквен, а власт да одмах буде обавештена од стране пароха“ (7/XII–1945). Сличан разговор обавио је и са о. Владом Зечевићем (1903–1970) тадашњим вршиоцем дужности министра Унутрашњих послова – иначе свештеником, активним политичарем, који је био у четничком руководству до 1942. године када је прешао у партизане – коме је саопштио да ваља стати на пут даљим расколничким стремљењима, као и одузимању имања црквама и манастирима (9/XII–1945).

Из приложеног се довољно јасно види са каквим се све људима морао сусретати као одговоран у вршењу пастирског позива. Ипак, његово срце трпело је притисак због чега се осећао оронулим: „Нека хладноћа ми се накупила околу срца па ме тишти, боли, дави. Све ово што се дешава око мене. Сви су неискрени, сви дволични и егоисти, чини ми се, изузев 2-3 њих. ... Господе, Ти једини уреди да све буде као што је Твоја воља и опрости нам свима грехове наше и немој нас кажњавати“ (3/XII–1945. године). У једном од записа проналазимо и критику говора тадашњег патријарха Гаврила. – „Данашњи листови доносе вести са јучерашњег Словенског конгреса и између осталих говорника и патријарха Гаврила... Чудан је салто мортале учинио својим говором! До ономад је друго мислио и говорио, а сада са свим друго. Господ нека буде милостив Српској Православној Цркви и народу Српском намученоме“ (13/XI–1946).

Поред сталних провокација политичких активиста, и комесара, које је у фрагментима називао онима из „реона“, сазнајемо за скромну, али ипак достојанствену прославу Божића 1946. године у склопу црквене заједнице. – „Кад дођох у конак, хор, по обичају сачеко ме је већ у ходнику са песмом тропара и кондака. Многи из цркве дођоше, да су обе собе биле дупке пуне. Врућа ракија, погачице и др. одоше ко алва“ (7/I–1946). Да подсетимо – епископ је живео у веома скромним условима, а у време зимских дана дешавало се да остану и без ћумура за огрев. Репрезентативна зграда епископије у Пожаревцу, која је подигнута пред почетак рата, и то захваљујући вољи и великом залагању владике Венијамина, није се никада искористила за ту намену, јер су је након рата војне власти преузеле за своје потребе. Без обзира на многобројна залагања од тада па до данас, ова зграда још није враћена. Исто тако записи откривају величанствену прославу Светога Саве 1947. године. По описима, тога дана у цркви затекло се много деце, која су се гурала и отимала да заједно са владиком окрећу колач. „Кад се завршило, онда сам ја са свештеником и сва деца певали химну Св. Сави. Било је веома дирљиво, да су ми сузе на очи врцале.“ (27/I–1947). Након тога деци су подељене

бомбоне и по једна икона Светога Саве. „Дао сам 200 динара за 200 комада, што је раздато данас деци. Богу нека је хвала, што је овако све лепо изведено. У школама, чујем био је само концертни део, без црквеног обреда. Греота! Ове лепе обичаје не треба да кваре и уништавају“ (27/I–1947).

*

* *

Белешке су посебно драгоцене, јер у њима сазнајемо за владикиног посинка Колета. (Посинак-усвојени син). Иако се из самих записа о њему не може много сазнати, налазимо фрагменте који су испуњени родитељском љубављу и топлином. Посебно молитве, као на дан Светог Николе, „Светитељу оче Николаје моли Бога за мога Колета, за мене и о. Методија и чувај нас свакога зла и напасти и беде“ (19/XII–1945.). Записи Колета приказују као младића који је живео у Београду, али редовно долазио у Пожаревац; старао се за владикау, набављао храну, лекове, огрев. Дакле, био је у свим кључним моментима када му је требало помоћи, посебно приликом заседања сабора СПЦ. За период 1947. године за Колета се везује једна занимљивост. Наиме, када је дошло време његове женидбе, владика сазнаје да будућа млада, (Етика) није крштена по православном обреду. Тада није пропустио да запише: „Сав дрхтим од секирације и узбуђења. Љут сам страшно на Колета, што ову ствар није благовремено уредио те да се сад не брукам пред људима. Шта ће људи рећи за овако мешовит брак Таушановића, владикиног посинка! Срамота!“ (7/VI–1947). Међутим, пошто је убрзо од Колета сазнао да ће се Етика покрстити, напоскон је могао одахнути. И пошто је са будућом снахом обавио разговор, покрстио је Етику, дајући јој име Јелена-Лела. Сам дан венчања описао је овако: „Ја сам стајао код мога архијерејског стола. Сузе су ми на очи навирале од радости и среће и мислено сам благодарио Свевишњем што ми је дао да овај дан доживим, да се мој Коле венчава. На изласку из цркве, сви смо се сликали, колико год нас је било. Онда дођоше са нама многи, па на честитање и послужење“ (8/VI–1947). Дакле, иако је Венијамин Таушановић још монашким постригом живот заветовао Богу, као што

видимо, преузео је на себе и одговорност родитељства. Због тога уопште није чудно што је током свог пастирског рада указивао на потребу правилног васпитања деце. Слободни смо закључку да се за писање текстова о васпитању обраћао како црквеним књигама, тако и личном искуству.

Из бележака се такође види његов радни дан, али и молитвено правило којег се придржавао. „Кад год је био у Пожаревцу и кад му је здравствено стање дозвољавало, епископ Венијамин би изјутра рано одлазио у цркву, молио се до почетка јутрења сам, а затим остајао на јутрењој“ (Матић 2014: 43). Обично је устајао око шест сати а понекад и знатно раније! Тако је забележио – „у 6 сати устадох и одмах одох на молитву, а у 7 ½ на јутрењу бех. После сам канцеларијски посао радио“ (12/IX–1945). Или када је морао устати знатно раније због каснијег дочека гостију – забележио је: „Иако смо се договорили сви да нико не устане пре 6 сати, ипак у 4 сати смо били скоро сви на ногама. Спремање намештање итд. У 6 одох у цркву“ (14/XI–1945. године). Сазнајемо и за праксу служења „бденија – јутрења“ са акатистом, при чему је обично било доста народа, а владика најчешће читао први и четврти део. Треба такође рећи да је педантно испуњавао административне обавезе, које су биле интезивне до доношења закона којим је брачно право прешло у делокруг цивилног права. Био је предан својој пастви – тако је једног јутра, после устајања и обављеног молитвеног правила, одмах прионуо на рад, да би се упркос хладноћи од -1 степен, касније нашао у цркви због опела Милице, снахе трг. Славе Делића (19/XI–1945).

И поред тешких животних услова владика је потврђивао своју хуманост. Приликом једног ручка са намесницима апеловао је да црква помаже удове свештенике и децу. „Ја изнесох да постоји обавеза оних свештеника који обслужују те удове парохије да дају ½ прихода овим породицама.“ (23/I–1946). На састанку Епархијског савета опоменуо је све, као представнике живе Цркве да остану на страни онога православља које је нашу веру и националност сачувало до сада (24/I–1946), што сведочи о његовој истрајности у служењу Богу и народу и наглашавању потребе ро-

дољубља. Управо је 1946. године ступила на снагу одлука власти, по којој се морало пријављивати жито, брашно, маст, да би се по том немилосрдно одузимало. Тада је записао: „Господ нека нам свима буде на помоћ, то ми је посведневна моја и јутарња и вечерња молитва и мисли су моје стално упућене Свевишњем за милост роду људском, како о моме верујућем, тако и о ономе који се одпадно од Господа, те да и они познају вишу Божију Силу и благодат и да се поврате јединоме Богу у Крילו Његово“ (4/II-1946).

Можемо рећи да се према свима односио са очинском љубављу, али и праведном критиком када је било потребно. Нимало зато није био благ према себи самом, већ увек самокритичан. У једном од тешких тренутака, при осећају да посустаје снагом, записао је: „Нерве изгубих и свака ме маленкост нервира. Бојим се да ћу постати нетрпељив својој околини већ. Видим све, али немам снаге да себе покорим миру, спокојству, умирењу нерава што је најгоре и највећа срамота за мене као архијереја, што све, свакодневно ударце и сво зло које преживљујем, не носим са вером и надом у милост Божју већ својим нервима и себи и другима око мене трујем животом. Господе милостив ми буди дај ми силе, вере и наде, да ми надвладају све моје слабости и да ме створе и приближе још више Теби“. (21/ II–1946).

Као што смо у његовој биографији и поменули, држао се старих и прелепих обичаја, тако налазимо да је на Велики четвртак (18/IV–1946. год) после заамвоне молитве извршио „обред омивања ногу“ над 12 свештенослужитеља, чиме је показао велику љубав према њима. Генерално је настојао да службе буду редовно служене, а приликом једног рочишта у Суду пре подне изостала је јутарња служба. Тога дана записао је: „Господ нека ми опрости грехове моје тешке и нека ми буде милостив мени прегрешноме рабу, Своме. Јутрос није служено, јер је синоћ на бденију вршено све.“ (4/IV–1946). Јасно видимо како је тада изостанаك јутарњег богослужења одјекнуо у његовом срцу, и то без обзира што је претходне ноћи за време бденија одслужено све. Осим тога сматрао је важност проповеди, те је зато састављао писане проповеди и

давао свештеницима да их читају за време „причестења“. „Када неће они сами да су свесни да треба да састављају проповеди, јер су лењи, то барем ја да им састављам. Пишем нешто од себе, а нешто из разних књига, које имамо у мојој и епископској библиотеци.“ (15/VII–1946). Налазимо и на запис веома оштрог апела на власт која је једном приликом забранила прикупљање прилога за Српску православну цркву, док су суботари то несметано чинили. То опет веома добро показује непоколебивост у заштити своје пастве и Цркве.

Епископ Венијамин трудио се да прокоментарише сваки догађај који је на корист народа или појединца. Такву карактерну црту задржао је до краја живота. Једном, када је прочитао новински чланак у коме је писало да је од стране савезника ухапшен Милан Недић, окупацијски председник, нашао се у искушењу да напише јавни коментар, међутим мудро је проценио, да ма шта буде написао оцениће се као реакционарно и неће бити од користи. Ипак у једном од фрагмената забележио је – „Божија је воља за све што се дешава... Једини Он има да суди људима, јер нико и није без греха, до једино Бог... ја са заклетвом у Свевишњег, који је судија над свима „судијама“ овога века, тврдим да само за срећу свога народа и верних синова Српске Православне Цркве мислим и радим. Господ, Једини и праведни Судија, нека суди свима и свакоме. Он је једини праведан и Његова је правда вечита а разно-разне претње и искушења која наилазе на род људски, то су само праведне казне и подстрек за оправдање и очишћење од грехова и за поправку свакога од нас смртних. Бог милости и штедрота, нека нам је свима на помоћ“ (7/II–1946). Без амбиција да се зађе у историјско-политичке процене оног времена, овај фрагмент изгледа значајан, јер показује став да све треба препустити Свевишњем и безгрешном Господу. Такво становиште делује помирујуће, јер после историјских подела које су задесиле наш народ, сведоци смо да и даље нема помирења, и да су страсти остале узавреле. Можда су томе допринеле и политичке манипулације које нису допуштале да историјске чињенице изађу на видело. Било како било, пребацивањем коначног суда на Оног који

је безгрешан, на Господа, са истрајном вером и надом у Њега, опраштањем, љубављу а надасве покајањем, једино можемо успети да као народ превазиђемо све поделе и опет будемо достојни светосавског наслеђа. Тако је и владика, остајући доследан свом наслеђу, заћутао, али у фрагментима забележио јасну поуку, која нам данас итекако може бити од користи.

*

*

*

У фрагментима још наилазимо на његова присећања: „Данас је годишњица, када сам напустио Штип и пошао овамо а на сутрашњи дан, увече, сам и овамо у Пожаревац стигао“ (4/X–1946). На свој рођендан се са необичном топлином присетио упокојених родитеља – „Причали су ми да сам се родио у 3 сата изјутра и данас се пробудих тачно у 3 сата, те се Богу помолих да ми буде вазда на помоћ и да ме чува од свакога зла. У 6 сати одох у цркву и запалих свеће за покој душа матере Анастасије и оца Војина и помолих се за покој њихових душа, а себи запалих свећу за здравље“ (5/II–1946). Такође присећао се и ослобођења Пожаревца, када је руска војска отерала немачке окупаторе. На годишњици ослобођења 15. 10. 1947. године, описао је долазак велике поворке ђака и грађана који су на гробове руских војника у порти положили венце. Али пошто нико није тражио да се гробови прелију, то је владика по њиховом одласку гробове окадио, одржао помен, прелио их и запалио свеће. У току 1947. године један запис нам открива да је био у контакту и са Јовом Велимировићем, Николајевим братом, који је једном приликом ноћио код њега. А једна белешка је посебно интересантна, и можемо је навести као анегдоту јер показује озбиљно, али врло специфичано одвраћање на очигледну провокацију. „Воз из Петровца тек што је био стигао и путници су излазили. Један, на жалост Србин, видећи ме са штапом мојим, палицом, викну ми: „Шта ће ти то, мотка је...“, а ја уздрхтах, али му одговорих: „Да бијем такве будале, као што си ти. Ето, то је нововременско васпитавање омладине! Господ нека их уразуми све“. (1/IV–1947)

Напади комуниста

У време послератне Југославије комунистичке власти су црквени живот ометале на различите начине. У Пожаревцу и покушајем да у порти Саборне цркве поставе рингишпил. Поводом тога владика је записао: „Има вести да ће да се пресече друм кроз порту и да треба да се руши западни део цркве саборне, данас чусмо да ће на плацу пред портом и зградом да буде рингишпил. Боже, зар ово није тенденциозно противу цркве и моје личности, као Архијереја? Зашто то чине, грешници једни?!“ (7/V–1946). У току пак 1947. године, 30. децембра, затечене су каменице којим су провокатори разбили прозор изнад „горњег престола“, а један од камена том приликом оборио трикирије³⁴ са престола на патос. Наводе се и други примери који су имали за циљ сузбијање вековне привржености српског народа према својој цркви. Ту спадају сталне присмотре „реонаца“ и забране литија.

Иначе сам владика, с обзиром да је био човек великог угледа и речи која се у народу поштовала, нашао се под посебном присмотром. Власти су настојале да му онемогуће утицај у градским и сеоским срединама, тако што су контролисале и ограничавале његово кретање унутар епархије. Правно гледано, никаквим декретом му није било забрањено кретање, али практично, кад год је требао учинити неку епархијску посету, наилазио је на проблеме. У неким случајевима му се јасно стављало до знања, да може допасти и на народни суд, што је директно утицало да на многим местима изостане његов долазак. Можемо рећи да су ово били услови благог заточеништва, јер како су мере важиле унутар, за Епархију браничевску, тако нису биле на снази када је требао да отпутује ван. Налазимо да је несметано путовао до Београда приликом заседања сабора СПЦ. Комунисти су овакве поступке осмислили како би му духовно деловање свели на минимум, или како би га једноставно отерали из Браничева.

Користили су сваку прилику да га застраше, и додатно деморалишу. Једном, када је требало и з в р ш и т и освећење храма у Салаковцу, од месних власти стигла је информација да они не могу јамчити за његову безбедност, што је била сасвим јасна порука да је непожељан, и да не треба

Дикирије и трикирије

тамо ићи. У таквим условима и сви остали из његовог блиског окружења били су против да иде, те је је био приморан замолити „Еп. Хризостома да он иде са свештенством и да изврши освећење“ (12/VII–1947). Због поменутих околности осећао се особито тешко, о чему говори следећи запис: „Срце ме боли и савест ме мучи и тишти, што не могу своју духовну Архипастирску дужност да вршим онако како ми дужност налаже, већ сам се ограничио силом околности, само на административни рад, док не могу да вршим своју дужност на лицу места, угледно, речју и поуком свугде, као што сам са Божијом помоћу до прошлога II светског рата вазда вршио, путујући по епархији и служећи, проповедајући и утичући на вернике“ (30/X–1947).

Међутим, иако су послератне околности за сваки духовни рад биле неповољне, он је и даље предано испуњавао своје обавезе,

настојећи да не прекида везе са својим народом. Са друге стране то је представљало велики такмац за оне који су ширили идеологију безбожништва. Јер, док су ратне ране још зарастале, и док је народ гладовао, то су нове власти искористиле прилику да раскрсте са целокупним наслеђем српског народа. Српску народну свет требало је укинути, или је барем свести на меру идеолошког обрасца братства и јединства. Али братство по идеолошкој мери, а не по вери у Живог Христа, било је неприхватљиво за оне чија су срца била утврђена на вери отачкој. Са друге стране не треба да чуди што се међу неутврђеним у вери примила жаока заблуде која је ширила отров мржње према свему што носи предзнак народног, црквеног или духовног. То је за последицу довело до појаве оних људи који су у име бесловесне „слободе“ и „љубави“ према новој држави били спремни да нападну појединце, и то без утврђивања њихове кривице, а само зато што су бранили и држали се вере отачке.

Тако из бележака сазнајемо да су против владике сазивали народне конференције, на којима су изношене најгоре лажи и оптужбе, да је био Љотићевац, да је сарађивао са Немцима, да је крао и тако даље. Те конференције сазивао је извесни друг Јанко, иначе тада посланик, који је изношењем клевета настојао да подрије његов ауторитет у народу. Поводом тога владика је забележио: „Чујем да је на гласноговорнику, друг Јанко посланик, позивао народ да дође у 5с. у Дом где ће се говорити о мени, кој сам и какав сам. Добили су сви свештеници писмене позиве да дођу на ту конференцију. Прота Степа је ишао у општину, па је у разговору са Јовом председником и Јанком, рекао да они тј. свештеници, ако се буде, противу мене говорило, неће да иду, јер немогу да присуствују тамо, где се њин непосредни старешина напада. Не могу да будем паметан по овој ствари. Сâм Господ нека буде милостив и нека уреди како је Његова воља света“ (4/XI–1947). Сценарио конференција изгледао је тако, да пошто би „друг Јанко“ изнео оптужбе на његов рачун, уследило би питање за присутне: „Треба ли да му се суди?“ а онда једна група од 5-6 балаваца је лупала ногама и скандирала: „Да се суди!“ (5/XI–1947).

Подстрекивачима није полазило лако да владику оцрне пред народом, али су им зато ове конференције добро служиле у сврху прављења смутњи, јер су након тога проносили вести, попут оне да је ухапшен и одведен у Петровац. У једном од фрагмената најлазимо на следећи запис: „Лоше спавам, мада ми је савест потпуно мирна и ведре лица могу предстати пред Вечнога Судију, док они, букачи и пропалице, који се користећи се, моментом своје власти, и поред свега труда да баце љагу на мене, не на мене као личност, већ на чин мој, имаће да одговарају пред престолом Свевишњег, а можда и раније још, на овоме свету! Бог је вечан и Њему нека је слава и хвала за све“ (10/X–1947).

Да би постигли зацртани циљ, и неутралисали га у вршењу својих дужности током 1947. године, било је организовано још неколико сличних конференција. На једној од њих, поред убицајне грдње владике и свештенства, сазивач је на крају запитао „ко је за то да се владика најури, нека устане – и, нико није устао“ (16/XI–1947). Овај запис добро сведочи колико је он био цењен у народу, јер нико од присутних није подржао срамни предлог нападача. Но како су комунистичке провокације постајале озбиљније, претећи да прерасту у отворени напад, то је његов посинак Коле, због велике забринутости и љубави према своме родитељу упутио позив да владика крене са њим у Београд, како би се на неко време склонио. Међутим, знајући да би тиме оставио своје духовно стадо на правду и милост безбожницима, и да би се огрешио о свој архијерејски позив, записао је: „Кад бих отишао, значило би да сам крив нешто и да бежим. Овде је у питању Црква, а ја сам командант и као такав ја морам бити са својом војском, са стадом својим, то ми сви дају за право. Бог нека ми буде милостив“ (16/XI–1947).

Без обзира што конференције нису уродиле очекиваним плодом, видимо из бележака да су провокатори настављали своје нечасне радње тако што су нападали и оне људе који су долазили код њега. – „Штавише и генерала Аранђеловића су нападали, што је код мене долазио и на слави ми био, па се створила дебата, те га искључише са седнице. Боже мој, зашто ме ови људи овако на-

падају, па због мене и људи ни криви ни дужни страдају“? (8/XII–1947). За овакве догађаје Епископ Венијамин није могао остати нема срца, осећао се и потиштеним, пошто ништа нажао није учинио људима који су против њега износили гнусне лажи, а да га нису ни познавали. Са друге стране добро је и пре рата био упознат са каквим се злом човек мора суочити у идеологији марксизма. Али знао је, и то добро, да је свака власт од Бога, те да се мора трпети и бити на бранику отачаства. „Ја само гледам свој посао. Никада се нисам огрешио о мој позив и част националну и ничим нисам дао повода, да се овако самном поступа и то три године по ослобођењу нашем од окупатора. Ничим нисам дао повода да се посумња у моју лојалност, јер се управљам по св. Јеванђељу и речима Христа Спаситеља да је свака власт од Бога и да треба давати Богу Божије, а оно што припада власти земаљској, њој треба давати. Господ нека ми буде милостив“ (17/XI–1947).

Као што можемо видети владика је остао са својим народом и упркос тешким оптужбама, и поред агитовања комунистичких активиста против њега. Међутим морамо нагласити и присуство притајене (не јавне) подршке коју је имао у добром делу народа, због чега су избегнуте много озбиљније последице до којих су агитације могле довести. Осим тога показао је јак карактер, пошто је за оне који су га осуђивали проналазио речи јеванђељске утехе, „Ко шта чини, све себи“ вели народна посланица, а ја још велим: опрости им Боже, јер не знају шта раде“! (5/XII–1947). У овим речима испољено је велико владикино трпљење према непријатељима његовим, и то трпљење Христа ради. А на крају видимо да је такво поступање било мудро, јер ни силна комунистичка пропаганда, ни напади на Цркву и њега као епископа, нису успели да покидају везе које је успео да одржи са верним народом.

Здравствени проблеми владике

Из бележака се јасно може уочити да се у току 1945. године његово здравствено стање значајно пореметило. Налазимо фрагменте у којима наводи честе несвестице, главобоље, али и осећај заморености и изнемоглости. Овакво стање није трајало константно, али су се несвестице понављале и у току 1947. године . „Пред подне, док сам седео у фотељи и читао спопаде ме несвестица, која ме већ толико месеци није хватала, те брзо дођоше Климент и куварица, и донесеше воду и шећер, па се, Богу благодарјећи, брзо повратих“. Међутим, то није био и једини проблем, јер у другој половини 1947. године морао се суочити са уролошким проблемима, то јест обољењем простате. После обављеног специјалистичког прегледа у Београду, код извесног др Ивана Јовановића, специјалисте уролога, за тренутак је могао одахнути после лекарске процене да не мора на операцију. Ипак, ту се проблеми нису завршили, јер је било неопходно да се лечењу приступи сталним инјекцијама тестостерона. О самој природи болести и дијагнози не знамо, али знамо да је један дужи период добијао инјекције тестостерона и то понекад и две у току дана. Толики је број убода добио да му је све морало дојадити. Лекар је долазио свакодневно – „У 3 ½ дође доктор, па ми даде инјекцију у леву страну. Већ ми ово досади, ово бодење“ (24/XI–1947). Из записа не видимо колико су терапије инјекција помагале, и колико се стање поправило. Ипак и у таквим приликама владика Венијамин наставља да обавља своје дужности. Те закључујемо да га је морала држати велика упорност, када је без роптања наставио да обавља све административне и архијерејске послове. Осетио се слабим, али још увек вољним да послужи својој цркви што се може видети из следећег фрагмента: „Господе, милостив ми буди и чувај ме од свакога зла и беде и несреће. Опрости ми грехове моје тешке и спаси ме и даруј ми живота још, да могу корисно послу-

жити Светој Цркви и раду своме“ (27/XI–1947). Дакле, борио се да што дуже послужи својој цркви, и тако чинио све до упокојења 1952. године. Иначе може се видети да је носио бодар и борбени дух, и то у свакој прилици.

Закључак

Владика Венијамин, као епископ Српске православне цркве, затекао се у веома нестабилном историјском периоду, заједно са целокупним српским народом. Приказали смо три периода његовог живота. Прву, коју сачињавају предратна збивања, другу, која је обухватила време окупације и трећу, коју карактерише успостављање комунистичког режима. Видљиво је да владика, без обзира на друштвено – политичка превирања, у сваком од ових тренутака повезује чврста и нераскидива светосавска нит. То је дубоко изграђена свест о потреби чувања отачког наслеђа, његовог даљег ширења и остављања поколењима. А сваки би рад на очувању ове народне свести био немогућ без свести о православној вери коју је у народ утиснуо Свети Сава. Дакле, немогуће је раздвојити српство од овог вековног идеала – без чије смо основе празни, угрожени и ограничени, о чему нам сведочи историја. Због тога владика и захтева да останемо привржени и чврсто уз светосавску православну цркву, која нас води сигурном путу спасења. Радећи неуморно у винограду Господњем, он је ову прврженост лично осведочио, показујући да се тежак терет архијерејства може носити достојанствено и одговорно, и у најтежим приликама.

У лику владике Венијамина јасно уочавамо моралну чврстину и храброст да се супротстави рушењима људског достојанства и подривању народног јединства. Тако је наступао пред Други светски рат, апелујући за мир, али и часну борбу уколико до ње

дође. И за време окупације, када се отворено супротставио мешању у црквени живот, али и после рата, када се носио са комунистичком идеологијом. Чак и у тренуцима потиштености, када га је напустила снага, и кад му се чинило да губи веру, молио се Богу за себе и народ, и опет изнова преузимао тешко бреме. Можемо рећи да је био предан човек, свенародна родољубива душа која је настојала да сачува идентитет српског народа, али и Цркву од изопачених идеја.

На крају допустимо речима самога владике, упућене верном народу и црквеном клиру Епархије браничевске на прагу нове 1937. године. „ Будите мудри, сложни, са надом у Бога, једнодушно стојећи на брани у тешкој борби, као достојни Христови војници, високо држећи крст часни и громком речју као Претеча Господњи, позивајући свакога да се покаје и чува од тешкога искушења, упозоравајући их све да чувају своје дивне народне обичаје наслеђене од отаца, остајући вазда верни својој матери Цркви. Не очекујте награде за ова ваша дела и постојаност вашу овде на земљи, већ се радујте венцу славе који вас очекује пред престолом Творца. Чувајући свето православље и српство бићете достојни наследници Светога Саве и оних жртава као што су жртве ђакон Авакума и толико других, који су за ове идеале радили па и животе своје положили“. (Таушановић, 2015: 26, 27)

Владика Венијамин

ИЗБОР ИЗ ПОУКА ВЛАДИКЕ ВЕНИЈАМИНА ТАУШАНОВИЋА

Избор из поука представља покушај да се путем писане заоставштине епископа Венијамина читаоцу јасније прикаже његова хришћанска мисао и дело. Реч је о објављеним посланицама³⁵ које су писане у време великих празника, најчешће о Божићу, или о Васкрсу. Све датирају из периода пре Другог светског рата, када није било необично да се епископи обрате црквеном клиру и верном народу у својој епархији, користећи прилику да укажу на актуелне проблеме црквеног и друштвеног живота. Исто тако и сваку другу прилику, да пренесу искуства реалног хришћанства. А пошто је владика био испуњен необичном љубављу према својој пастви, често је упућивао посланице. У новије време ова пракса се није одржала, и сада у храмовима о великим празницима слушамо само читања из посланица наших патријарха.

Од садржаја поменутих посланица, а за ову прилику, користили смо негде готово целе текстове, док смо на другим местима користили само делове, остављајући читаоцу само оно што би спадало у ред поука. Све посланице писане су бритким и јасним стилем, што омогућава добар увид у неке од најзначајнијих тема за хришћански живот, почев од хришћанског морала, преко љубави, васпитања и језика, па до указивања и сликовитог представљања христоликог пута многострадалног српског народа.

Поднаслови у оквиру садржаја овог текста нису у оригиналу посланица, њих је додао приређивач ових редова!

У Хришћанству је спас!

Храм Рождества Христовог у Пироту

Света Православна Црква је победоносна Црква, зато што је њен оснивач и утемељивач, руководилац и глава, победоносни Господ Исус Христос. Свака њена победа долази од Њега - Победиоца трију основних зала: ђавола, греха и смрти. Свако добро, свака правда, свака истина има у Ње-

му највећу гаранцију да ће на крају крајева победити. Добро може бити сакривено, правда може бити гажена, истина може бити гоњена, али само за кратко време и само зато да се на крају и добро, и правда, и истина покажу у својој лепоти, у пуном сјају и слављу и коначном тријумфу. Господ Исус Христос је имао живот пун страдања, које је дошло до врхунца на Голготи. Али то није био крај. Крај је био славан: васкрсење и вазнесење. И наша света Црква иде истим путем привременог страдања и коначног славаља, којим је ишао и њен божански Оснивач. Она понавља живот Христов на великом историјском путу, којим иде. У томе је најјачи доказ, да је она одиста истинита Христова Црква, и доказ: да ће крајња победа бити на њеној страни. То је истина, која нас теши у невољи; то је наука, која нас радује у миру; то је снага, која нас чини храбрим у рату; то је светлост, која нас подиже кад смо посрнули. Ко одбаци ту истину, ту науку, ту снагу и ту светлост, наћи ће се у смртоносном загрљају лажи, ослабљености и мрака. Место живота, на свима странама налазиће смрт. Место радости, на свима странама сусретаће очај. Стање данашњег света доказује ово речитије него реч највештијег беседника.

Кад је свет одбацио Бога, одбацио је и икону Божију у човеку и човек према човеку почео се односити нељудски и небратски, човек човеку је почео бивати или курјак или наметнути бог. Крволоштво човеково постало је страшније од животињског, јер животиња нема разум какав човек има, па не може крволовштву дати многобројне облике, од најбруталнијих до најпрефињенијих. Човек је својим разумом, неприродно и насилно отргнутим од Божијег Закона, учинио велике техничке проналаске, који му не служе на живот, већ на смрт; нити на радост, него на жалост велику. Самообожавање човеково је постало извор за сва падања. Стога савремено човечанство пада из кризе у кризу, из зла у горе, и нема изгледа да буде друкчије док се не покаје и не поврати своје Пастору, човекољубивом Господу Исусу Христу. Данас, када се две трећине човечанства налазе у рату, када се европска цивилизација ставља на последњу пробу, када зараћеним народима прети катастрофа у којој ће сви бити подједнако побеђени, подједнако измрцварени, подједнако осиромашени, подједнако са печатом варварства на своме челу, - данас умни и видовити људи Истока и Запада увиђају оно, што раније нису хтели, или нису могли, оно што су раније упорно и трагично порицали: ДА ЈЕ СПАС САМО У ХРИШЋАНСТВУ. Спас само у овој науци, која проповеда Бога и бесмртну човекову душу и човекову одговорност за сваку мисао, реч и дело. Кад се призна Бог призна се смисао свему. Кад се призна бесмртна душа призна се човеково достојанство. Само на тим основама може се засновати људско друштво са законима, који неће бити слични оним који владају у животињском царству. А без тих основа људско друштво се, и начелно и стварно, ставља у оквире животињског царства и доживљује његову судбину. Од тог великог понижавања човека, и од бескрајних страдања која долазе од тога понижавања, може да вас спасе само вера у Бога и усињеност Богу, она Радосна Вест о лику Божијем у човеку, о позиву, упућеном човеку, да буде син светлости и стваралац свакога добра у животу. Уколико раније буде свет враћен овој науци, уколико раније усвоји поново ову Радосну Вест, уколико ће се раније ослободити од свега што га мучи, од свега што

му доноси страдање, од свега што значи његову смрт. Христос Победилац тражи од сваког следбеника да буде удеоник Његове победе. Сваки хришћанин је дужан да се бори са ђаволом, грехом и смрћу, и да их побеђује. Црква и није ништа друго него установа, која даје слабим људима средства за ту велику борбу и показује путеве који воде ка тој славној победи.

Светосавска Српска Православна Црква

Из ризнице манастира Лесново

Српски народ, можда више него иједан, јесте пример победоносне снаге Господа Исуса Христа и Његовог Јеванђеља. Историја српскога народа је величанствен доказ непобедивости Православља. Све што је велико и светло и добро у српском народу долази од Православља.

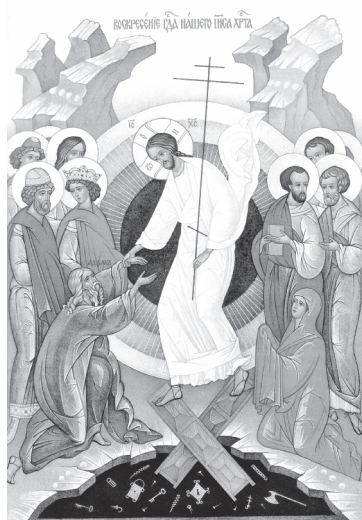
Свети Сава је учинио српски народ православним, а Православље је дало српском народу ову духовну и моралну величину, која га је учинила великим по слави иако беше мали по броју, великом по херојству иако беше слабо снабдевен ратним оруђем, великим по знању основних ствари иако не беше писмен. Основне су ствари: постоји Бог, и човек је одговоран пред Богом. Православље је дало немањићкој држави сјај и културни полет, који нас изазива дивљење код странаца. Оно је дало задужбинарску архитектуру, фреско-сликарство, Душанов Законик и целу једну династију светих људи. Православље је дало Косову смисао, који

је један потлачени и поробљени народ држао уздигнут и у нади за васкрс. Православље је било основа, на којој је формирана наша народна душа, она славна душа која је проговорила кроз народну песму, народну пословицу, народну шару, народно понашање и народни обичај Православље је било она бунтовна снага у шумадијским сељацима, која их је, голоруке и неуке, подигла против тираније отоманске царевине. Православље је дало онај морал нашем сељаку и нашем грађанину, који је издржао тешке пробе у стогодишњој борби за ослобођење од двеју моћних царевина, и показао се надмоћним. Православље је улило у наш народ онај ослободилачки полет братске љубави и самопрегора, који се није скршио ни у албанским гудурама ни на кајмакчаланским висовима, него је - победоносан - прелетео земљом нашом од топлот југа до хладнога Алпијског севера и од плавог Јадранског мора до Тимока. Све што је победоносно у нашем народу - у његовом страдању као и у његовој слави, у његовом робовању као и у његовој слободи - долази од Православља. Стога, у овај дан кад прослављамо бескрајан низ победа Православља, можемо без зазора рећи: и ми смо Срби допринели томе низу знатан део. Све српске победе су победе Православља. Све српске славе су славе Православља. Кад славимо победе Православља, славимо и све победе српске. Отуд је безуман сваки онај, ко мисли да може раздвојити српство од Православља, да може бити Србин а да не буде православни хришћанин. Безуман може то раздвојити, али шта ће тиме добити? Српство без садржаја, српство без вредности, српство без славе, српство без победе! Ко ме користи такво српство?

Нека Господ благи умудри цео свет и цео наш народ: нека се свет врати Хришћанству, нека наш народ чврсто стане уз своју Светосавску Православну Цркву. Само је у томе спас. Само у том знаку победићемо свако зло, сваку невољу, свако искушење.

Из посланице у недељу православља, 1940. године у Пожаревцу.

Љубите мир!

Васкрсење Христово

Човек Богом створени безгрешни није хтео таквим остати, већ, шта више, обузет гордошћу а обрлаћен демоном, дигао се противу свога Творца, желећи да пркоси Ономе, који га је створио, те стога паде у грех и то тешки и велики, који грех носи цео род човечански. И шта је од тога проистекло? Проистекла је тешка казна Творчева да и сва покољења док траје рода човечанског подносе и пате, што се врло добро да видети и из посведневног нашег живота, где деца за грехове својих родитеља подносе и пате.

Но и поред свега тога, ма колико да је род човечански и заборавао добродетељи које су му указане Промислом Божијим, што је створен по лику и подобију Божијем, ипак велим, велика светиња и доброта Творчева се смиловала од самога момента пада првих људи, давањем обећања да ће се из племена њихова родити човек, који ће стати змији на главу и потрти грех. Човек, који ће за себе примити све грехове наше и очистити нас све, а тиме и повратити нам оно блаженство које је дато првим људима до њиховог пада.

И дошао је пре деветнајест и нешто векова тај сретни по људе час, када се појавио Онај, који је Господом обећан. Он није чекао да к Њему дођу, већ је Он сам, лично дошао да пружи нама руку спасења. Дошао је и од самог почетка Његове проповеди па до самог Свог издисаја на крсту, проповедао је мир међу људима и

љубав међусобну. Рекао је: „љубите друг-друга и по томе ће вас познати да сте моји ученици. ! Ово не само да је проповедао, већ је толико пута и делима својим доказао, чинећи добра дела, изцељујући болне, саветујући све около себе којим путем им ваља ићи, да би стекли спасење, васкрсавајући мртве и праштајући свакоме који се покаје за грехове његове. Колико су у стању разна помоћна сретства да поврате премрзлог човека и да му обнове живот његов, толико и долазак Исуса Христа на земљу, реч Његова, упутства дата вам, и Његово васкрснуће, у стању су да нас грешне поврате у живот чисти, лепи, праведни и да нас приближе Творцу нашем, враћајући се њему онако чистима, као што су праци наши чистима и створени. Проповеђу Својом и примером, Исус Христос је понова загрејао оно греховима охлађено срце човеково, дајући могућности да из старог замрзлог семена поново избије и развије се нови плод, плод достојан и чист.

Колико се морао Божији Син понизити долазећи да послужи избезумљеноме човечанству, ономе човечанству коме је Он за време Своје проповеди у току последњих три године свога земаљског живота, па и после Свога васкрснућа проповедао МИР. Анђели су на небесима за време рођења Богочовека певали „... на земљи мир међу људима.“ Христос је у много случајева говорио својим ученицима и свима који су Га слушали: „мир мој дајем вам“, али је род човечански и поред свега тога и поред свију ових спасоносних упутстава изродио се и одбацио од себе тај највећи символ среће, благостања и спасења како себе, тако и ближњих.

Питамо се ми – где је мир? Камо га мир? Зар није сам ангел мира после тридесет и три године Свога живота и спасоносне проповеди, био прибивен на крст од стране Његових непријатеља, непријатеља и Његових и спасења.

Да и пред самим Својим страдањем Он је рекао својим ученицима: „мир мој дајем вам, мир мој остављам вам, не дајем вам као што га свет даје.“ И после неколико сати Господа су предали на муке и крсну смрт непријатељи Његови и мира о коме је Он проповедао, а за апостоле и њине следбенике наступили су часови немира, бола, страдања, патњи и мука чак до саме смрти мучничке.

Па ипак, и после свога васкрснућа, Христос се јављао својим ученицима и вернима, понављајући вазда речи „мир вам.“ Тај се мир Христов зацарио међу ученицима његовим, дајући им силу и крепост унутрашњу, стварајући их пак непобедивима за сваки спољашњи напад.

Мир мој дајем вам, казао је Христос, али тај мир није онај мир, који вам живот даје, мир Христов је примирење с Богом, ослобођење од грехова, чистота савести, дубоки унутрашњи душевни мир коме не могу да науде никакве спољашње буре и напасти овога века.

Ни после двадесет векова живота човечанства, који би живот требао да буде прожет љубављу међусобном и миром, ни после тога времена човечанство се није опаметило и пришло к себи. Ни после толикога просвећења речју Божијом нису се могли ма за и један корак приближити своме Спаситељу, већ, из дана у дан и из године у годину, својим безумним делима, својом међусобном ненавиношћу, све више дају доказа да су недостојни оне велике жртве Господске, жртве, која је баш ради тога човечанства поднешена и из љубави према томе човечанству. Зар није срамота да и сада, после толико векова и после толиких успеха човечијег ума, човек може и сме да се уподоби оној светини која је викала: осана, - а после дан два заглушивала претор својим узвицима – распни га, распни. Такве људе видимо како у нашој близини непосредној, тако и у даљини јер су сви избежали, губећи образ човечански а приближавајући се безсловесним животињама. Још се продужује двадесетогодишња хајка на људе у некадашњој славној матушки Русији, те из дана у дан се изводе на губилиште хиљадама синова њених. Још траје трогодишњи братоубилачки рат у Шпанији, где пропада вековима течена култура човечанства; још на далеком истоку траје рат који односи посведневно хиљадама живота, који имају да благодаре назови култури човечанства и изума човековога разума, разним запаљивим и загушљивим гасовима. А који зна где се све још не воде борбе и безакоња како у назови цивилизованој Европи, тако и другим деловима кугле земљине и, све је то због тога, што човечанство није свесно оне велике Гол-

готске жртве, те злонамерно и оно прикива свога Спаситеља на крст, свакодневно, свесно.

Грешници фарисеји и садукееји и остали народ који је тражио смрт праведника радовали су се крсту на Голготи, мислећи победа је наша, али нису ни помислили да после Голготе и смрти постоји и васкрснуће. Божија је победа збрисала победу људску, те јој се ни трага не зна. Смрт се претворила у нови живот. Рај се обрадовао, док је пакао остао усамљен и понижен заједно са његовим помоћницима.

Човечанству је потребан мир, мир у духу и смислу науке Христове. Човечанство мора да стресе са себе оно велико и тешко бреме греховно, па да се препороди и узвиси. Да пође путем оним, који је проповедао Спаситељ Христос. Да се отресе грехова, дух грамзивости да одбаци од себе и зависти. Има на кугли земљиној свакоме довољно места за живот.

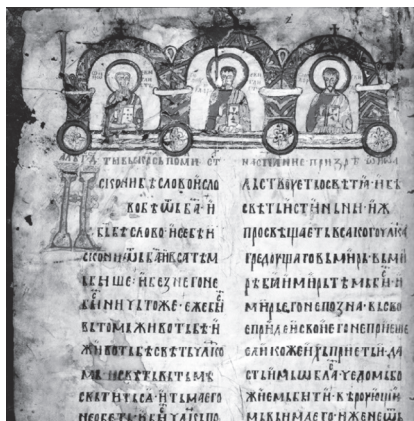
Када би у срцима нашим могли да победимо гордост и уображену мудрост, а срца наша када бисмо узвисили горе, ван овога земаљскога кала у коме живимо, колико бисмо могли да се научимо да волимо и гајимо мир. Ако је човеку можда недоступна та реч – мир, те ако му није доступно оно што је невидимо, нека се осврне у видљиву природу, где ће се најлакше научити баш од те невидљиве природе у њеном устројству, да само мир међусобни влада над свиме и да помоћу мира и на закону мира опстоји сва природа. Или, зар је достојно човека разумнога тога бића, да се посведневно подаје вечитоме непријатељу мира, сатани и постаје његовим оруђем?

Апостол Павле је казао: „ако је могуће будите са свима људима у миру.“ А како ваља са људима живети у миру? Ево како. Не оговарајте никога, не судите другога, јер како право има човек да самога себе поставља судијом над другим, ближњим својим? Труди се на првом месту да самога себе исправиш, клонећи се саблазни и греха, чистећи своју душу и срце од сваке слабости и недостатка. Не раздражуј се и не не срд на онога који ма коју било злу реч противу тебе рекне. Не буди осветољубив. Љубите сви мир, јер без мира неможе се угодити Богу, нити постићи срећа у

животу овоземаљскоме. Без мира међусобнога неможемо се назвати ученицима Онога, који је своју крв пролио за нас и за тај мир, коме треба сви да тежимо. Имају мир међу собом, људи ће на земљи уживати праву срећу, а тиме ће себи стећи онај вечити мир, који све нас чека на ономе свету.

Из посланице за Ускрс 1939. године у Пожаревцу.

О језику и говорењу

Мирослављево јеванђеље

Заборављамо да смо сви ми створени Богом и да у целини зависимо од Њега самога и Његове милости. Он пак, толико је добар и толико милосрдан, да нам свима даје наде на спасење а једино тражи од нас да се добрим делима нашим приближимо к Њему.

Има једно велико зло, драги моји, које нас удаљује од Господа, а то су пусте речи и гадне псовке којима прљамо душу своју узимајући на се ве-

лики и тешки грех, јер је псовка богомрско дело. Свети апостол Јаков вели: „Језик је мали уд и много чини. Гле мала врата и велике шуме сажеже. И језик је ватра, свет пун неправде. Тако и језик живи међу нашим устима поганећи све тело и палећи време живота нашега и запаљујући се од пакла“. (Јак. 3, 5-6). Јер као што једна само варница може да запали целу шуму, тако и језик човечији може да нанесе човеку велике пакости, јер је језик у многим случајевима пун смртоносног отрова. Тај мали део тела човечијега вођа је целоме телу, које се њише по силној бури жи-

вота као брод по узбурканоме мору. Људи су у стању да припитоме и најдивље животиње пустињске, али тешко могу да укроте свој језик. Док извори воде дају вазда једну те исту угодну и за пиће воду, дотле су уста човечија у стању да у исто време пуне и благослов и клетву, како добру и утешну реч, тако и гадну и погрдну псовку. Језиком нашим славимо и величамо велико име Творца небеског, али тим истим језиком ружимо име Божије и проклињемо браћу нашу, која су по слици и прилици баш тога Творца створена. Тим малим делом нашега тела у љутњи, мржњи и пијанству чинимо ужасна недела па чак и злочине. Када бисмо само мало помислили пре него што изустимо ма и једну реч из уста наших, не бисмо ниједну такву реч испустили, за коју бисмо се морали стидети и пред Богом и пред људима. Врло често се дешава да, када смо са нашом браћом ма и у најмањем спору, када већ у нама почне да преовлађује страст и ненавист, почињемо да псујемо, проклињемо и ружимо оно што је човеку најсветије на овоме свету. Зар је мало случајева да људи у наступу неизмерне срџбе руже и име Господа вишњег, Онога који нам дарује живот и срећу нашу? У срџби човек наружи и крст часни и не помисливши претходно да је баш тај крст једини и највећи символ нашега спасења. Из уста наших, драги моји, излазе много пута и такве речи, које на савест нашу падају као највећи терет и смртоносне ране тада стварамо срцима нашим. Када би по зидовима наших домова биле ма и најмањим и најситнијим словима исписане све оне псовке и гадне речи, које је наш језик за време нашега живота произнео, не би нам довољна била ни највећа палата на чијим би зидовима могле стати исписане све те гадне речи. Ако би пак, ма кад било, отворили књигу исписану свим псовкама и грдњама које смо изrekli за ово време живота нашега, морали бисмо од стида и срама бежати далеко у гору и пустињу.

Апостол Јаков вели – језик мали уд и много чини, а у ствари је тако, децо моја. Зар језик не управља светом и срећом његовом? Језиком човек као крмилом управља судбином милиона других људи. Сваки од нас најближом својом околином дејствује и успева језиком својим. Отац и мати васпитавају децу своју тим истим

језиком. Писци и филозофи помоћу језика предају своје идеје другим. Песници нас својим језиком одушевљавају дивним стиховима, а дивном пак песмом и божанским песнопјенијем облагорођавамо душу своју и приближујемо је Творцу. Језиком се у боју побеђује, али се и бива побеђеним.

Одиста, анђеоски би живот на земљи људи проводили када би се старали да свој језик обуздају, не дозвољавајући му да пушта зле и скарадне речи, клетве и псовке, већ само благе речи и благослове. Језик човечији има ту силу, да сагорева душу његову и звер је која се тешко даде укротити. Језик је једини проузроковач пропасти душе човекове, прља тело његово и распаљује страсти и жеље срца, одстрањујући ум човечији и самога човека од правог пута ка спасењу.

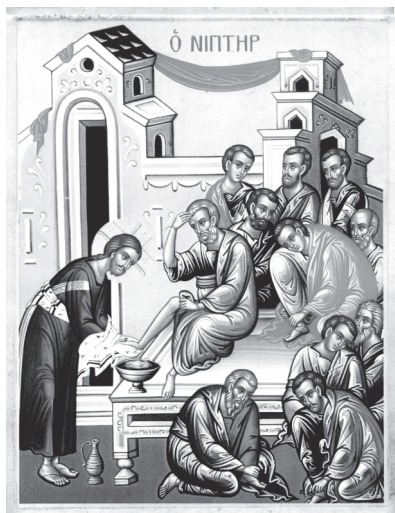
Језик проузрокује ратове и покоље где хиљаде људи налазе смрт и неоцењива се имовина упропашћује. Језиком успевају зли људи да своје ближње од дома Божијега удаље. Тај исти језик уноси раздор у породици и племену сејући вражду међусобну мржњу, доводећи у пропаст светињу породице.

И тако, драги моји, уместо да језик буде најблагодарнији уд човечији, он постаје проклетство, благодарећи прљавштину коју из себе испушта. Стога смо дужни на првом месту да укротимо језик наш, и да умиримо срца наша не дозвољавајући да се у њима рађа зло и да се храбriamo вазда Духом светим, који улива у срца људска дух живота и врлине, јер се само тим начином даде укротити дивља природа. Само Отац наш небески може да изгони тај огањ и дивље жеље човекове, те да се човек топлотом вере Богу приближи, Богу који је једини пут истине и живота. Човек је дужан језиком својим само да благосиља и да слави свога Творца, јер све што је живо и њиме створено, дужно је да хвали Творца. Угледајмо се на птице небеске, које својим умилним гласом славе Бога, на њих се угледајмо, јер смо ми као круна свега што је Бог створио дужни овим језиком кога нам је Он даровао, да Га слаavimo и величамо. Стога и ми са псалмопевцем Давидом рецимо: „Постави Господе стражу код језика мојега, чувај врата уста мојих“, те да никада из уста наших не изађе зло, већ дај нам да

језиком нашим Тебе слаavimo и да Ти хвале уздижемо од сада и до краја живота нашега. Амин.

У Пожаревцу на Ускрс 1934. године

Слово о љубави

Христос умива ноге ученицима

Шта је љубав? Љубав је чежња за добрим, племенитим, узвишеним, савршеним. Љубити значи на првоме месту познати Бога, Њему се предати срцем и душом, Његове заповести вршити, очекујући награде не на овоме свету кратковечном, већ на ономе који нам предстоји.

Добра воља међу људима може бити само онда, ако смо свесни свега онога што творимо. Љубав према ближњем иде упоредо са љубављу према себи саме и те две љубави морају

бити нераздвојне, јер су божанског порекла. Апостол Павле је рекао: „да љубимо један другога, јер је љубав од Бога“.

Господ наш Исус Христос стално је својим ученицима и апостолима, а преко њих и нама препоручивао љубав према ближњима због тога, јер је Он знао, да је једино љубав у стању да човечанству прибави како привремену тако и вечиту срећу, као и то, да се из љубави могу родити најлепши плодови, као мир, слога, срећа у породици и васцелом друштву. Као што природа не може напредовати, нити може бити биља, рода и плода и живота ако не би било сунца, које свему даје силе и могућности за опстанак,

тако не може бити ни среће у свету, ако нема љубави међусобне. Где нема љубави онде је хладна себичност, и гадна саможивост, свако зло и пакост, док где сија и греје сунце љубави, онде је мир, слога и свака срећа од Бога.

Љубав од чистог срца, добре савести и нелицемерна у могућности је да надвлада свим нечистотама и напастима. Љубав дуго трпи, не завиди, не чини што не ваља, не срдји се и не мисли о злу, не радује се неправди а радује се истини, све сноси, све верује, свему се нада, све трпи, љубав не престаје – вели нам свети апостол Павле, у ње су очи бодре те одмах опазе недаће и тегобе ближњег, а уши исто тако те се не оглушују о молбе невољника и напаћених. Руке пак дуге су и допиру свугде, а ноге хитре те прискачу бедноме и немоћноме за времена, док се још може спасти и допринети чиме; љубав је силна и свемоћна те се не боји ни пута ни времена ни жртава, када је у питању срећа ближњег.

На овај се начин показала љубав милостивог самарјанина које се у тренутку ономе није освртао на то, да ли је паћеник његов пријатељ или је од другог племена, нити је дуго размишљао хоће ли своје ближњему притећи у помоћ него: „видевши га сажали му се и приступивши зави му ране и зали уљем и вином и посадивши га на своје кљусе, доведе га у гостионицу и потруди се око њега“.

Ето, драги моји, оваквом дивном љубављу треба да смо сви ми прожети и да будемо готови у свакоме моменту и срећи и у несрећи према пријатељима и непријатељима нашим притицати свесрдно у помоћ и љубав нашу показати добро, сећајући се Творца небеског који заповеда своје сунцу те обасјава и зле и добре и даје дажд и праведнима и неправеднима.

Узалуд се хвастају многи својом вером и приврженошћу светој Цркви, када не показују никакве стварне љубави нити према цркви нити према онима који ту љубав очекују. Господ Исус Христос нам заповеда – „да ћемо се по том познати, да смо Његови ученици, ако узимамо љубав међу собом“.

Пут ка спасењу није тако тежак, али је потребна добра воља, па ће се тај пут веома лако наћи. Само више страха Божијег да

имамо и што више сазнања о томе да смо на овоме свету од данас до сутра, па можемо онда бити сигурни да ћемо светла образа предстати на страшноме суду, јер смо нашу дужност на овоме свету извршили и показали љубав према ближњему.

И тврди камен, ако на њега пада кап по кап воде, пробушиће се, тако ће и топла молитва Творцу небескоме посведневна, као и љубав и добротинство које узимамо, пробити нам пут ка царству небескоме, добротинство и љубав ка нашим ближњима.

Многи ће се од нас питати како могу свога ближњега да љубим када је он пун мана и недостојан моје љубави? То је, драги моји, истина, и тако је, али ниједан од нас не сме да заборави да сви имамо права погрешака и безброј мана, без којих није ниједан човек на свету. Но, ако се питамо како себе волимо, да ли са погрешкама овим којих имамо у изобиљу или без њих, одговор би свако од нас дао следећи – волим себе па ма и са погрешкама и греховима; волеће свако себе па ма био преоптерећен ма коликим и тешким гресима. Ова љубав у нама тако је јака и силна да би је само смрт могла исчупати. Због тога немамо права да одбацујемо од себе своје ближње, правдајући тај наш поступак гресима њиховим, нити смемо због тога да их мрзимо, па ма ти греси њихови тангирали и нас лично, већ је дужност наша да и њих љубимо истом том љубављу којом и себе лично љубимо и то љубављу коју нам налаже сам Господ Исус Христос, када нас учи да брату своје треба да опраштамо не седам пута већ седам пута седамдесет.

На овај се начин драги моји исказује права хришћанска љубав, љубав братска. На овакав пример братске љубави угледајмо се и ми, па ћемо онда бити достојни назвати се синовима Божијим.

Дужност је наша да стално и непрестано погрешке наших ближњих стрпљиво сносимо и да на освету никада не мислимо, већ да им од свег срца праштамо, шта више да их као себе саме љубимо, јер је се и Господ Исус Христос на крсту будући разапет молио Оцу своје говорећи: „Оче опрости им јер не знају шта раде“ ... Стога и ми као ученици Његови дужни смо ићи тим приме-

ром, ако мислимо и надамо се вечном спасењу. Ради нас и нашега спасења узео је Он, син божији грешно тело човеково на себе и постао човек, доносећи мир међу људима и добру вољу. Он нас је искупио пред Богом оцем Својим, помирио нас је са Оцем Својим, те стога несмемо бити више робови греху, већ морамо бити прави синови Бога живог. Осветио нас је благодаћу својом и отворио нам је душу и показао пут за спасоносна делања. Нити пак овде на земљи док смо, није нас оставио саме, јер нам је казао да ће са нами бити до скончанија века.

Сада још више, драги моји, у тешким данима искушења која проживљује Светосавска Српска Прав. Црква, потребно је да не затварамо уши своје и срца науци љубави и истина речи Спаситељевих, јер је Он за своју науку и крв Своју спасоносну пролио, испустивши душу своју на крсту. И Црква се наша сада разапиње на крсту великом и тешком, али ми сви морамо бити једнодушни, полажући вере у Божанскога Учитеља нашега и молећи Му се да нас ова чаша милошћу Божијом мимоиђе, као и да нас укрепи у ношењу тешкога крста који нам је додељен.

Наука Христова показује нам пут којим ваља ићи, пут који води истини и спасењу, наука та даје нам живот и награђује нас земаљском срећом и вечним блаженством.

Ради славе светогa нам православља Светосавског, ради утехе свете наше матере Цркве, ради добра и вашегa спасења, молим вас будите творци свих тих заповести Христових, будите у љубави међусобној, а та ће љубав уродити плодом добрим и спасоносним.

У Пожаревцу на Божић, 1937. године

О васпитању

Свети Јован Златоусти

Свети Јован Златоусти у једној својој проповеди обраћајући се мајкама вели: „Ви жене, немојте очајавати што је ваш пол виновник прародитељског греха; Бог вам је ипак даровао сретство за спасење, а наиме, васпитање деце, те на тај начин ви можете заслужити спасење не само себе, већ и за друге“. Даље још вели исти велики учитељ Цркве: „жени је дата сила и дар, да васпита чеда“.

Ја, драги моји дубоко верујем, да ми сви носимо велики грех на души, јер најмање обраћамо пажњу на васпитање дечице наше, као и омладине. У аналима криминалитета у свету налазе се имена преступника, не само зрелих људи, већ има међу њима имена и то врло много, малолетника, да се човеку кожа најези када прочита шта је све у стању да учини једно невино, непунолетно биће.

У наше време кад образовање даје човеку изванредан положај у друштву, међу првим и најважнијим питањима јесте оно, како треба васпитавати децу. И богаташи и сиромашни не штеде средстава ни труда да својој дечици даду што боље васпитање, па ипак жалосна је појава та, да родитељи полажу највише пажње на то, да им деца највише напредују у наукама и мудростима земаљским, да би могли с временом да себи зарађују насушни хлеб; обраћају пажњу на нижу страну бића човечанског, заборављајући сасвим на више потребе духа детињег – да буде чистан, моралан, да буде истинито чедо свете Цркве и Оца небескога. Родитељи увек заборављају да, васпитањем на овај начин, у духу овог света,

спремајући их за ма какав положај овога света, та њина дечица нису само чланови овога привременог света, већ су чланови и онога вечнога небескога света, нису само деца својих родитеља, већ и Оца небескога, те су зато дужни на првоме месту да их васпитавају у духу хришћанском, да их спреме за живот вечни, за службу Творцу небескоме, трудећи се свим могућим и немогућим силама својим да их приближе Ономе који је казао: „пустите децу нека долазе к мени и не браните им, јер је таковијех царство Божије“.

Са развићем ума у детета родитељи се свим силама старају да у њему развију умне способности, уливајући му разна знања и науке, објављујући му природу и њене законе, а кад већ поодрасте и дође у зрелији узраст, обузети су бригом куда ће и у какву школу, како би се спремало за живот. И нема сумње да је то потребно, али узалуд је сва та брига за познањем наука разних, у кратковременом животу, пропуштајући сасвим из вида колико је поред развијања умних способности томе детету потребно и познавање вечног живота, живота пуног блаженства и среће и мира духовнога.

Истинито и право хришћанско васпитање деце изискује на првом месту од стране самих родитеља познавање тих великих истина откривених нам самим Творцем небеским од самога стварања света, а после и Сином Његовим Исусом Христом лично и кроз уста светитеља и угодника Божијих. То право васпитање деце може и дужна је на првом месту да на себе преузме сама мати, јер она родивши чедо у мукама и запојивши га својим млеком, има моралну обавезу да то чедо своје васпитава у духу хришћанском, како не би на њу пало проклетство како друштва, тако и Творца небескога.

Историја свете Цркве даје нам уз времена гоњења на хришћанство доказа колико је много чинило васпитавање деце, да су она и малолетна будући, без икаквог страха примала венац мученички.

Родитељи не смеју да пропусте да чедо њино, почев од самих најранијих година не васпитавају да, међу првим речима које ће

изговорити, буду речи имена Божијег и светиња хришћанских. Прва варница дечијег сазнања треба да буде појам о Богу, нашем Творцу и сведржитељу и нека се дете још из ране своје младости научи да познаје: „која је добра и савршена воља Божија“.

Родитељи бринући се о васпитању и развићу ума деце своје, труде се у исто време да у њих развију и вољу, схватајући потпуно да развијени ум при слабој вољи мало доноси користи човеку. Многи мисле да у развићу воље код деце не треба ићи даље до једино до тога, да би се они у добу своје зрелости и ступања у самостални живот могли борити и противустајати тешким ударцима судбе, те да не падају духом, како би могли све животне незгоде што лакше да поднесу. Да, циљ је родитеља веома добар али није савршен! Опит пак животни нам даје сасвим друге доказе, а наиме, такви и са таквим васпитањем људи, ма колико среће да постигну у своме животу, напретка и положаја, страдају и то очајно тешко страдају због грехова, тог унутрашњег њиног врага у толикој мери, да им сунце среће сасвим потамни, немогући одолети томе злу, које нагриза сав духовни мир човеков. Узалуд су прозбе да се стане на пут томе злу, узалуд су сва знања и мудрости овог земаљског живота, јер оно из раног детињства васпитање, васпитање у мудростима и наукама овоземаљским, а лишено хришћанског васпитања воље која се треба и мора да потчини вољи Божјој, потсећајући нас вазда на оне спасоносне речи из молитве Господње: „да буде воља Твоја као на небу, тако и на земљи,“ те би у тако тешким моментима нашег живота увек са храброшћу правог и доброга хришћанина могли да поднесемо све, чувајући мир душевни, као и савести наше. Људи из детињства свога васпитани у таквоме духу, имајући пред својим очима вазда оне спасоносне речи и обећања Христа Спаситеља: „ходите к мени сви који сте уморни натоварени и ја ћу вас одморити. Јер је јарам мој благ и бремене Моје лако“, немају се чега бојати.

Стога родитељи који желе својој дечици срећу, приликом васпитања које им дају од раног детињства, треба да имају у виду на првоме месту срећу небеску, вечну. Када код деце своје развију силе воље, нека развију у њима силу моралну, силу која ће им

дати моћи да противустану свакоме злу и искушењу, силу која ће их и поред великих незгода овога света чинити срећнима, тврдим и необоривим од свих могућих валова овоземаљског живота. На првом пак месту нека их припремају познавању хришћанског морала и науке о вери, кроз које се једино и може добити вечно спасење.

Но, и поред свега овога потребно је код детета у првоме добу његовог познавања развити срце хришћанско, да из самога детињства свога зна да поштује и љуби своје ближње, па и непријатеље, праштајући им, благосиљајући оне који их куну, чинећи добро онима који их мрзе и молећи се Богу за све њих. Родитељи су дужни да дечицу своју уче да се по речима Псалмопевца Давида моле: „срце чисто усади у мени и дух прави обнови у мени,“ те да се у животу своме не моле само за ближње своје и непријатеље, већ да и на делу покажу готовост своју за испуњење свих добрих обета, који једино и најлепше красе срце сваког хришћанина.

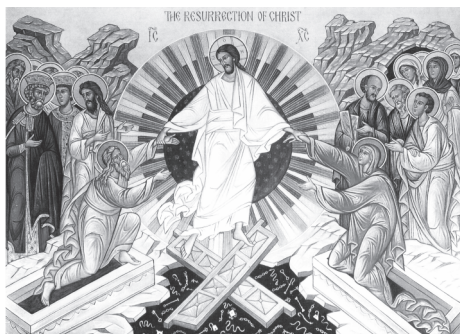
Што је пак тесно везано са овим васпитањем и обавезом родитеља према дечици својој, то је лични пример. Деци је својствено да подржавају старијима због неспособности самосталног расуђивања о свакоме делу, а родитељима они на првоме месту подражавају, јер су им они најближи и од њих право виде дела и чују речи, које се све утискују добро у ум и душу њену, те су готови и то несвесно да све оно понове што виде и чују, пошто у њих имају највише поверења; и што дела њина рачунају да су за њих пример. Није довољно само говорити и саветовати дете, упућујући га добрим поступцима, већ је потребно и лично, примером и на делу показати му исто. Зар је на пример довољно саветовати дете своје да иде у цркву, а сам остати код куће? Или, говорити детету да се клони сваког зла, а најглавније избегавање псовки, док међутим да дете стално слуша у кући псовке и све оно што се коси како законима религиозним, тако и грађанским?

Но ипак погрешно би било и помислити да васпитање у духу хришћанском има да се заврши са детињством или младићским узрастом. Духовни живот човека подлеже закону сталног и нераскидивог развитка, закону сталнога усавршавања. Ма какав сте-

пен умнога или моралнога развитка да је достигао човек, не треба да се томе заустави, нити се треба задовољити оним што смо стекли, јер свако задржавање у развијању умном или моралном може бити опасно и убивствено за нас, пошто у таквом случају може се све стечено дугим низом година упропастити и уништити. Зато, драги моји, сваки од нас ма у ком узрасту био, или ма какав степен хришћанског развитка имао, не треба на томе да се задржи, већ треба да иде напред, сећајући се речи св. апостола Павла, који је на много вишем ступњу хришћанскога и моралнога развитка од нас био, рекао: „браћо, ја још не мислим да сам достигао; једно пак велим: што иза мене заборављам, а за оним што је напред стремим, и трчим к биљези, к дару горњег звања Божијега у Христу Исусу“. Христос Спаситељ нам вели: Будите савршени као што је и Отац ваш на небесима савршен, чиме показује на недо-стижив и бесконачан циљ нашега духовнога развитка, као и на дужност нашу да се стално уз помоћ Божију усавршавамо.

У Пожаревцу на Божић 1938. године

О празнику Христовог Васкрсења

Васкрсење Христово

Православни исток је увек дочекивао светли празник Христовог Васкрсења са неисказаном радошћу. Срце православног човека је осећало у Христовом васкрсењу оживотворену истину, да се праведник не може убити и да се Живот не да сахранити. Кад праведник не би побе-

дио, када се Живот из гроба не би појавио, цела историја људска не би имала смисла ни оправдања. Слика људске историје – са својим безбројним невољама, страдањима, бедама и недостатцима – водила би људе очајању, ништила би сваку наду, слабила би сваку веру, колебала би сваку љубав, кад у њој не би правда имала последњу реч и кад у њој не би Живот односио последњу победу. Али нека је слава Господу Исусу Христу, Сину Божијем и нашем Спаситељу, победиоцу смрти и ада, којим нам дарова ову славну победу и поста залога нашега спасења! Он несмисао обрати у сми-сао, и страх у снагу и невољу у радост и плач у песму и грцање у клицање, „Гдје ти је, смрти, жалац? Гдје ти је, пакле, побједа?“

Сваки истински следбеник Христов проживљавао је претходних дана Страсне Седмице Голготску драму осећао болове Христове, видео Га неиспавана и изнурена, гладна и жедна, остављена и усамљена, попљувана и трновим венцем крунисана, бијена и рањавана и на страшну крсну смрт осуђена. Сваки прави хришћанин заједно са својим Спаситељем, прошао је кроз страхоте Великог Петка, ужаснут тамом која је обавила земљу и земљотресом који је наишао на Јерусалим. Но, највише што га је ужаснуло,

јесте оно мноштво сила паклених које у злим људима нађу своје слепо и послушно оруђе, па њиме бију Праведника, руже Човекољупца, убијају Спаситеља, Сахрањују Господа! Заслепљени демонском глупошћу и мраком греха, људи устадоше на Онога који је сав добро и сав милост и сав љубав и сав живот и сав истина, на добро одговорише неблагодарношћу, на милост одговорише суровошћу, на љубав одговорише мржњом, на истину одговорише лажју, на живот одговорише смрћу. У својој обневиделости постадоше непријатељи једином правом свом пријатељу! О, да нас сачува Господ од те најстрашније и најсудбоносније обневиделости! О, да нас не уброји Господ у Своје непријатеље! О, да се не зарадују демони над нама, над нашим слепилом и над нашом глупошћу! Него да будемо као они, који са пуним срцем певамо данас:

Јуче се погребох с тобом,

А данас, ево устајем с Тобом.

Јуче сам са Тобом страдао, данас с Тобом васкрсавам. Јуче сам делио Твоје неизрециве муке, данас делим Твоју неисказану славу. Јуче сам са Тобом био понижен, данас са тобом учествујем у радости небескога Оца и безбројних хорова анђеоских малога стада на земљи.

Ко хоће да учествује у слави Христовој и у васкрсењу Његовом, мора проћи кроз страдања и понижења Његова, кроз смрт Његову. Вечни живот је исувише велика радост, а да би се могао добити јефтино. Живот са Христом у рају је исувише скупocen, а да би се могао добити лако. Царство Божије добија се усиљем (Мат. 11, 12), трудом, подвигом, великим трпљењем, кротошћу, милосрђем, будном молитвом и чистим постом. „Или не знате пише свети апостол Павле, да сви који се крстисмо у Исусу Христу у смрт Његову се крстимо? Тако се с Њим погребосмо крштењем у смрт, да као што уста Христос из мртвих славом Очево, тако и ми у новом животу да ходимо, јер кад смо једнаки с Њим једнаком смрћу, бићемо и васкрсењем. Знајући ово да се стари наш човек разапe са Њиме, да би се тјело грјешно измјенило, да више не бисмо служили грјеху“ (Рим. 6, 3-6). И даље: „Тако и ви

дакле држите себе да сте мртви гријеху, а живи богу у Христу Исусу Господу нашем. Да не царује дакле гријех у вашем смртном тијелу, да га не слушате у сластима његовијем, нити дајте удова својијех гријеху за оружје неправде, него дајте себе Богу, као који сте живи из мртвијех и уде своје Богу за оружије правде.“ (Рим. 6, 11-13).

Мало је међутим оних који сматрају да треба да умру греху да би живели Господу. Много је више оних који живе греху, а мртви су за правду. Они постојано разапињу Христа. Они упорно оптужују Онога, који је сунце правде. Они злобно рађавају својим свакодневним пакостима, мржњама и нискостима Онога који је оваплоћена љубав. Сваки грех је стрела за Његово божанско срце. Свака прљава страст је издајство слично Јудином. Свака неправда је трн у трновом венцу, којим злобивци крунисаше Његову Божанску главу. Свака лаж је жуч и сирће којим га појише жедна на крсту. Свако немилосрђе и хула и псовка и отимачина оштри су ексери којим се закивају на крсту Његове свете ноге, које само праведним путем ходише и Његове свете руке, које само добро творише.

На западу, у Европи данас је људски разум – тај велики дар Божији – злоупотребљен до те мере да доводи до безумља, сва његова снага је употребљена, тј. злоупотребљена, на изналажење што ефикаснијег смртоносног оружија. Неизбројиво материјално благо не троши се на побољшање привредног положаја сиромашних већ на нагомилавање оружија мржње и уништење. Није ли то поново распињање Господа? Није ли то један нови пут мука за Њега? Није ли то једна нова Голгота Његова? Његова љубав се поново разапиње. Његова жртва се поново одбацује, његова спасоносна наука поново наилази на тврде уши, које слушају, а не чују и на замагљене очи које гледају, а не виде и на хладна срца која не осећају и не примају.

Да нас спасе Господ, нас и сав наш народ од таквога пута безпутнога и од таквога стања очајног.

Христолики пут многострадалног српског народа

Патријарх Павле

Историјски пут српскога народа је сличан путу Господњем кроз муке – слави, кроз страдање – радости, кроз ропство – слободи, кроз смрт – животу. Не дозволимо, браћо, да тај славни пут напустимо. Није ли се он показао као користан и исправан? Није ли он био велики и славан? Није ли он пронео славу нашега имена широм целе земљине кугле? Није ли он испунио небеске двори небројеним војскама православних Срба? Није ли он допринео богатству и величини опште људске историје? Па кад јесте, кад је тако зар ћемо га на-

пустити, зар ћемо поћи неким новим путем, лакшим и јефтинијим, мање опасним, али и мање знатним, силазним, а не улазним? О браћо моја, не дозволите да наша генерација понесе на себи сраман печат издаје свега онога што је велико и славно, светло и свето у историји нашег мученичког народа. Опасна и фатална је глупост оно што данас млађе поколење често говори: ја нећу традицију, ја ћу писати сопствену историју на сопственим темељима. Шта ће ми прошлост? Шта ће ми мудрост и искуство историје? Све чиме су живели људи пре мене је заблуда, све што су ми оставили има само музејску или нема музејску вредност – Тако говоре и зидови темељима: не требате нам! И гране стаблу:

Шта ћеш нам? И цвет корену: иди од мене! – И шта бива? Зидови се руше, гране се суше, цвет вене... Као што нема куће без темеља, ни гране без стабла, нити цвета без корена – тако нема народа без прошлости, ни прошлости без традиције.

Ко хоће да одбаци прошлост и традицију свога народа тај не може зидати сигурно зграду народнога и државнога живота, а ако хоће да зида, зидаће на ђудљивом и несталном песку своје краткорочивости и плитких планова. Сав труд биће му узалудан. Ко међутим хоће да чини дела предака својих – велика дела великих предака – мора њихов поглед на живот имати, њихову веру и њихово поштење. Ко хоће да буде веран својим прецима, мора бити веран и њиховим идеалима. Ко хоће да има њихово јуначко срце, њихов светао ум, њихову племениту душу – тај мора поштовати и држати њихове обичаје. Дегенерација једнога народа, његово разслабљавање и опадање, отпочиње од одбацивања старих добрих обичаја и врлина предака. Наша света Православна Црква је увек била на бранику светле народне прошлости и добрих народних традиција. Она и онда диже свој глас у одбрану народних обичаја, крсне славе нарочито и свих осталих обичаја везаних за Божић, Васкрс и друге дане преко године. Не одбацујте их и не замењујте их оним што не одговара ни нашој српској историји ни нашој Православној Светосавској вери! Држите се оног што је испробано у моноговековном животу нашег народа у искуству многих покољења, што се показало као корисно и племенито, као дирљиво и простодушно, као храбро и кротко, као дивно и спасоносно.

У Пожаревцу на Ускрс 1940. године

Против идеологије марксизма³⁶

Реч је о онима који се заносе настраним идејама, које је унео син сатане, Маркс, чији следбеници не могу, управо неће да разуму великога Учитеља човечанства и који се труде да цело човечанство поведу за собом у пропаст и да створе хаос, како би на истоме могли они да зацаре и да славе свој пир, на крви и пропасти који су они унели у човечанство. Нисмо сви ми драги моји, достојни велике жртве на Голготи, јер има међу нами и таквих, који навлачимо на себе крв Онога који је исту пролио за нас. Људи, који су из својих срдаца избацили Бога труде се дано-ноћно да све около себе трују и да свуда сеју горки отров безбожништва, желећи да тиме угоде своме начелнику – сатани, употребљавајући свемогућа средства и све начине који проистичу из сатанске њине душе, да што више придобију присталица своме сатанском учењу. Они знају да ће најбоље успети код оних, који су још невини и неокаљани, прибегавају кварним средствима, утичући на невину омладину, трујући их идејама безбожништва, слободне љубави и свим другим идеалима комунизма, које идеје ево већ неколико година харају и упропашћују велику православну Русију и шире исте идеје и даље по континенту нашем и осталим континентима стварајући од те омладине и осталих људи, припаднике пакла. Безбожништво које проповедају присталице комунизма, није творевина људска, и човечјега разума, већ су творевине незаситости за богатством и влашћу, творевине грамзивости и зверске наклоности, коју потпирују идејама пријатним за тело а убитачним за душу човекову.

Један велики присталица комунизма признаје и сам да безбожништво проистиче од животиња и то не из њиних глава и неразвијенога разума већ из њиних репова. Одатле и проистиче комунизам и безбожништво а вера комунистичка, то је скотска вера,

религија вукова, шакала и змија, тих бића жедних крви човечанске. Комунисти обећавају човечанству бољи и лепши живот, пун блага овоземаљског, говорећи му, да ће настати тек онда рај на земљи, кад се цело човечанство откаже од Бога и Христа Његовог.

Присталице марксизма иду толико далеко у безумљу своме, да свога лажнога учитеља стављају више и самога Христа. Но, док нам Христос обећава за страдања која трпимо на овоме свету, да ћемо добити награде и овога и вечнога живота за гробом, дотле мрак тера своје присталице да о тврду стену разбију своје главе, да би им се мозак разлио, те да на темељу томе после многих столећа се зацари раскошни живот пун свих наслада овоземљаских и гадно задовољење разуздане страсти људске. Па није ли ова наука Маркса утопија једна за човечанство? Зар се може равнити Маркс са светлошћу? Зар су истина и лаж једно исто? Шта је боље, да ли бити паметан или идиот, здрав или болестан? Хришћанство је истина и најсавршенија правда, јер оно и сада награђује свакога за уложени труд за добро ближњег и своје лично, као што ће свакога таквог наградити животом вечним после смрти његове. Марксизам, пак на против, тражи надчовечанске жртве, гони своје присталице на проливање невине крви свију оних, који су свесни да је марксизам утопија и не желе поћи за ученицима Велзевуловим.

Из свега горе наведенога можете се драги моји уверити у какву пропаст марксизам гура човечанство и какав хаос хоће да створи на кугли земаљској и то само због тога, тежи да угоди телу и не мисли на душу човечију, трудећи се да узвиси животињски инстинкт у човеку над духом који је вечит.

Трудимо се драги моји да се помоћу јеванђеља и чисте вере у Бога и Христа Сина Божијег, отресемо свега онога што би могло укаљати душу нашу, јер је она драгоцени дар Божији. Одбацимо из себе сваку ма и најмању клицу зла, идући путем који који нам је указао Онај који је себе, ради нас принео на жртву, мучен био, понижаван, бијен, разапет на крсту и претрпео смрт и то све из љубави према нама. Који не иде за Христом, већ се заноси идејама

и учењима богомрских учитеља марксизма, тај је у заблуди великој и иде у пропаст недогледну.

Ма да бих вам много и много још могао дати доказа страхота које проистичу из комунизма, јер вас све и са ово мало речи упозоравам и у име васкрслога Спаситеља, као ваш архипастир заклињем живим Богом, да се чувате ове стихијине пропасти, имајући пред собом само светли лик Христа Спаситеља, надајући се само у Њега и у Његову помоћ, који је једини у стању да нас све изведе у тихо вечито пристаниште, чувајући нас дотле од сваке напасти у коју хоће да нас одведу лажни учитељи комунизма.

У Пожаревцу на Ускрс 1937. године

НАПОМЕНЕ

Писма која су цитирана у току текста и која се наводе чувају се у Архиви патријаршије у Београду

Документа, акти, цитирани у тексту, део су архиве Епархије браничевске где се и чувају, а објављени су у књизи под насловом: „Одлуке и решења Сабора, Синода и Епархије браничевске 1931–1941, Пожаревац, 2013.

Личне белешке чувају се у Епархији браничевској, а објављене су у књизи „Да нам буде милостив Господ“ и књизи „Остајем са стадом својим“

1

Етимологија речи ОТАЧАСТВО - У старосрпском и старословенском језику реч отачаство јавља се у облику ОТЬЧЬСТВЮ (от'ч'ствије). Када поделимо ову реч у свом изворном облику добићемо речи: ОТЬЦЬ (от'ц), и реч ЧЬСТВЮ, (ч'ст' вије), од које када одузмемо суфикс ВЮ, добијамо ЧЬСТЬ (ч'ст). Реч ОТЬЦЬ јавља се у савременом српском језику у првом облику, као ОТАЦ/ОТЕЦ пошто старосрпско Ъ прелази у новосрпско А, или Е, у зависности од изговора, док се оно задње старосрпско Ъ као глас у потпуности губи. При томе се реч ЧЬСТЬ у нашем савременом језику користи кроз облик ЧАСТ/ЧЕСТ, јер старосрбско Ъ прелази опет у новосрпско А или Е, у зависности од изговарања, док се опет знак Ъ на крају у изговарању губи. Додуше данас се реч ЧАСТ/ЧЕСТ веома ретко употребљава, али ако се користи има значење „ДЕО“ или „ЧЕСТИЦА“ што значи ДЕЛИЋ, што се у појединим фразама може искористити у смислу – „разделити нешто на равне части“. У језику су присутни и облици као што су ОТЕЧЕСТВО, или ОТАЧЕСТВО, што зависи од тога да ли се узима ОТАЦ, или ОТЕЦ, такође, ЧАСТ или ЧЕСТ.

2

То видимо у једном од фрагмената из личних бележака, где је владика записао: „Добио сам од брата Хризостома одговор на моје писмо, да је Ускрс 1884. године био 9. априла. Значи, моја мати Ната умрла 8 априла, јер је на В. Суботу умрла“ (22/VIII–1947. год).

3

О самом присуству и догађајима на великим свечаностима у Москви, више у Гласнику Српске патријаршије, издање у Београду, за јул 1948. године, број 7-8.

4

Претпостављамо да је солунски митрополит ГенADIЈУС посетио заједно са владиком Венијамином тада и Грчко војничко гробље које се налази у склопу Тијабарског гробља у Пироту.

5

Док је Босна и Херцеговина била под окриљем Аустроугарске монархије, аустроугарска власт није дозвољавала формирање Би-хаћке епархије.

6

У том периду без указа краља Александра ниједна одлука није могла бити правоснажна, па ни одлуке Светог архијерејског синода, и сабора.

7

Пошто у поменутом Гласнику Српске патријаршије није наведено име особе која је написала извештај о свечаном пријему епископа г. Венијамина у Бихаћ, ми смо зато ставили „извештач“.

8

Злетовско-струмичка епархија више не постоји, а њен некадашњи простор данас је под окриљем Охридске архиепископије.

9

Прота Михаило Ђорђевић написао је и овај кратак преглед за Гласник Српске патријаршије.

10

По Уставу из 1931. године управа у Краљевини Југославији вршила се по бановинама, срезовима и општинама. Чланом 83. било је одређено девет бановина: 1. Дравска са седиштем у Љубљани; 2. Савска са седиштем у Загребу; 3. Врбаска са седиштем у Бања Луци; 4. Приморска са седиштем у Сплиту; 5. Дринска са седиштем у Сарајеву; 6. Зетска са седиштем на Цетињу; 7. Дунавска са седиштем у Новом Саду; 8. Моравска са седиштем у Нишу; 9. Вардарска са седиштем у Скопљу. А чланом 85. било је одређено да град Београд са Земунот и Панчевот чине посебно управно подручје.

11

У Гласнику Српске патријаршије, али и у другим списима који су објављивани пре Другог светског рата, простор данашње Македоније називао се Јужном Србијом, пошто је историјски гледано био саставни део некадашње Српске средњовековне државе, који је у покличу Балканских ратова и био ослобођен од стране српске војске.

12

Потписано је до сада више таквих докумената, конкордат са Пољском, Шпанијом, Португалијом, а у време Другог светског рата и нацистичком Немачком.

13

Варнава Росић, на челу Српске Православне Цркве од 1930–1937. године.

14

Прозелитизам – (стргрч. Προσήλυτος – Proselytos, што у бук-

валном преводу значи дошљак или придошлица). Прозелитизам има изразито негативну конотацију, и њиме се описију нечасни, често и присилни начини у обраћању присталица једне вере у другу. Типичан пример прозелитизма је унијаћење православних Срба у Далмацији у 19. веку, које је спроводила римокатоличка црква под покровитељством Аустријског царства. Или 20. века, током Другог светског рата у НДХ, када је римокатоличка црква насилно и под притиском усташког ножа покрштавала православне Србе. У Грчкој је на пример прозелитизам забрањен уставом.

15

Антон Корошец – римокатолички свештеник, словеначки политичар, вођа Словенске људске странке. Био је потпредседник прве владе Краљевине СХС састављене 1918. Водио је кампању за већу аутономију Словенца у Краљевини СХС, и био заговорник идеје приближавања Ватикану. Више пута је био постављан за министара у влади, једном и за мионистра просвете. У току периода конкордатске кризе, био је на челу министарства унутрашњих дела.

16

Поред многобројног народа на литији је забележено учешће Епископа шабачког Симеона, као и викарних Епископа Саве и Платона, са око четрдесет свештеника.

17

То је било први пут да жандари туку верни народ, Епископе и свештенике у једној литији, што је до тада било незамисливо.

18

О томе више у књизи Др Ђоко Слијепчевић, „Историја Српске Православне Цркве“, II, Београд, 2002, на странама 384-392

19

Бошко Богдановић је био солидно образован човек, темељит

познавалац наше историје и класичних језика. Док је Антон Ко-рошец био министар просвете, Богдановић је био постављен за његовог помоћника. За време немачке окупације био је председ-ник Управног одбора Коларчеве задужбине у Београду. Др Ђого Слјепчевић, истиче да је био близак сарадник патријарха Варнаве, још из времена када су заједно радили у Јужној Србији. Иначе, како Ђого Слјепчевић бележи, патријарх Варнава му је био кум, док му је Богдановић био саветник, највише за питања црквене и националне историје. На Бошка Богдановича је због добрих веза са министром Корешецем пала сумња да је отровао патријарха. Но он је увек негирао своју умешаност, говорећи да је то пакосна измишљотина његових противника, којих је заиста било много. Наговештавао је да ће након рата објавити оно што зна, међутим то се није десило, пошто се убрзо по окончању Другог светског рата упокојио негде у Аустрији, тако да је до краја остало непо-знато шта је имао рећи. (О томе више у књизи Др Ђоко Слијеп-чевић, „Историја Српске Православне Цркве“, II, Београд, 2002, у поднаслову: „Борба око конкордата“ стране: 384-392)

20

Према Уставу Краљевине Југославије из 1931. године, дефи-нисана је законодавна и управна власт. Законодавну власт чинили су: краљ, и Народно представништво, а управну власт краљ преко одговорних министара (одељак VI, чланови: 26, 27). Народно представништво чинио је Сенат и Народна скупштина (члан 26). Сенат је био састављен од сенатора које је постављао краљ, или су могли бити бирани, с тим што сенатор није могао бити млађи од 40 година, нити је могао истовремено бити и народни посла-ник. Сенат се састајао у исто време кад и Народна скупштина, и престајао са радом исто кад и Народна скупштина (одељак VII, чланови: 50, 53). Без одобрења Сената ниједна одлука Народне скупштине није могла постати правоснажна. Иначе поменути Устав је познатији као Октроисани, пошто је донет указом краља Александра Карађорђевића, без удела Народне скупштине. Ус-постављање новог Устава десило се након такозваног периода мо-

нарходиктатуре, јанора 1929. године, када је Краљ Александар и распустио Народну скупштину. Новим Уставом је монарходиктатура требало да се оконча и да се успостави њен прани облик. Један од повода за монарходиктатуру био је немили догађај на скупштинском заседању 1929. године, када је после изречене провокације на рачун Срба, Стјепан Радић, хрватски посланик, члан Хрватске Сељачке странке, био усмрћен од стране посланика Радиклане странке Пунише Рачића. Наиме, на том заседању Стјепан Радић је прво изјавио да се Хрватска спрема за оцепљење из Краљевине Југославије, због чега је био удаљен, а одмах на следећој седници наставио са провокацијама оштром реакцијом на борбе током Првог светског рата када је упитао – Колико кошта пролиненa српска крв? Колико кошта Кјмакчалан? Па да потом Хрвати плате и да све буде мирно! На ову провокацију Пуниша Рачић је одговорио хицима из пиштоља. Због тога је према Уставу из 1931, године, било забрањено удруживање на верској, племенској или регионалној основи у партијско-политичке сврхе. Иначе, треба још рећи да је Краљевини СХС, 1929. године био промењен службени назив у Краљевину Југославију.

21

Можемо говорити о појму народа и у ширем смислу, на пример ако узмемо словенски народ, који се временом поделио на више особених народа: Русе, Србе, Пољаке, Словаке, Чехе и тако даље. Међутим између њих се и данас могу пронаћи заједничка обележја, па се зато каже да су ово припадници словенског народа.

22

Француска и Сједињене Америчке Државе, конституисане су као националне државе, у којима без обзира на народну припадност, сви који имају држављанство једне од њих истовремено чине њену јединствену нацију. Треба рећи да није свуда успело конституисање националних држава. Што се пак тиче периода Немачке нацистичке државе, у њој је једини принцип идентитета

или припадности био тражен кроз кроз исту расу, то јест заједничко крвно порекло. Но ако имамо у виду генетска истраживања др Анатолија Алексејевића Кљосова (Клѐсов, Анатолий Алексеевич), професора биологије са Харвардског универзитета, онда се види да је то био један промашај, пошто је он утврдио да такозвани Германски народи у себи садрже изворни Словенски ген. О његовим истраживањима више на сајтовима: (<http://istorijasrbije.weebly.com/blog-anatolij-aleksejevic-kljosov>), (http://lazarev.org/ru/interesting/full_news/klyosov_anatolij_alekseevich_dnk-genealogiya_-_klyuch_k_rasovoj_istori/)

23

Етатизам, (фр, l' état – држава). Треба имати у виду да етатизам не произилази аутоматски из концепта грађанског концепта друштва, нити је његова нужна последица. Он се затиче у свим земљама чија власт намеће апсолутно превасходство државе у односу на појединце. Односно када је државна власт злоупотребљена, те се свака њена одлука, без обзира на могуће последице, правда потребама виших интереса, или државног просперитета. То је случај када државни систем не може да одговори на захтеве реалних животних потреба. Другачије речено, етатизам наступа у тренутку када се држава пре бави статистиком свог привредног развоја, него ли животним потребама људи, у које спада и потреба одржања живота. У етатистизму постоји склоност власти да решавање реалних животних проблема препусти својим рогобатним бирократским механизмима, чиме се додатно усложњава проблем. Говорећи о последицама етаизма у односу на право и достојанство личности, Жарко Видовић у тексту Свети Сава и римско право истиче нововековна и погрешна схватања, према којима „је право реално „историјски“ аутентично тек ако је то државно право, а не личности држављана. То етатистичко схватање (о праву као праву саме државе) систематски је заступао и изложио Хегел. Али оно потиче из папаске схоластике и државно-црквене праксе у историји Римске епархије“. Жарко Видовић сматра да је управо ту и корен европског етатизма, то јест „апсо-

лута „светости“ и права саме државе“. (Тајна Светосавља, страна 146.). Но, закључује да суштина права не може бити изражена етатистички, пошто право припада живом човеку, димаћину, а не некој апстракцији држави. Стога и сама природа закона мора да проистакне из односа према живом човеку и његовим релативним потребама, а не према нечем апстрактном.

24

Због тога Српски народ не може бити сведен на оквир нације. Уколико би био сведен искључиво на нацију, значило би да губитком државе губи и свој идентитет. А историјске чињенице нам могу потврдити да су Срби задржали своје културно наслеђе и у условима када нису имали државу, што је само доказ више да је реч о једном народу, а не о нацији. С тим, што смо и нагласили, да народ има потребу подстицања својих националних идеала, кроз обликовање државности према моделима свог особеног културног наслеђа, којим треба да буде сачуван идентитет и народна препознатљивост.

25

Назив четник настао је од формацијског војног појма чета.

26

Војвода Вук јуначки је пострадао на Грудишком вису 16. новембра 1916. године.

27

Изворна застава четничког покрета није имала на себи симболе лобање и костурске главе, већ је на њој најчешће истицан државни грб са натписом: „За Краља и отачаство“. Такође се на заставама као обележје користило и знамење часног крста.

28

Наиме, треба правити разлику између Четничких удружења, то јест Четничког покрета пре рата и Равногорског покрета који

је формиран (11. маја 1941. године) на иницијативу војног обавештајца, пуковника Драгољуба Драже Михајловића. Иако су стварање равногорског покрета подржали неки од четничких војвода попут Косте Пећанца, то ипак није довело и до континуитета у држању зацртаних вредности којима се четнички покрет водио. Коста Пећанац је у току Другог светског рата водио независну политику, а за његове одреде се приписују и поједини злочини. У интересу српског народа Коста Пећанац био је ликвидираан по наређењу руководства са Равне Горе. У току Другог светског рата бачена је огромна историјска љага, и још дуго времена ће требати како би истините историјске чињенице изашле на видело, за које смо остали ускраћени од стране комунистичке власти, али и оне после ње. Такође остаје и питање за будућу анализу: Да ли се може, и ако се може, у ком смислу говорити о континуитету четничког покрета кроз деловање равногорског покрета у току Другог светског рата под командом потпуковника Драгољуба Драже Михајловића, каснијег ђенерала?

29

Митрополит скопски Јосиф је у току рата замењивао патријарха Гаврила Дожића који је у то време био заточен у немачком логору Дахауу. Иначе, снажно је дигао глас против усташких злочина и насилног поримокатоличавања Срба. По том питању упутио је крајем јула 1941. године, тадашњем војном заповеднику Србије генералу Фон Шредеру, меморандум по овом питању. О самом тексту меморандума види у Боровоје М. Карапанцић, Грађански рат у Србији 1941–1945, стр. 34.

30

Димитрије Љотић је пред владика Венијамина изнео иницијативу, да о злочинима у Хрватској мора сазнатити светска јавност, у првом реду велике Западне силе. Овај предлог је владика изнео, а Свети синод и прихватио, те се приступило писању меморандума. О томе више видети у књизи Боровоја М. Карапанцића, Грађански рат у Србији 1941–1945, стр. 35.

31

У том периоду Димитрије Љотић налазио се на месту потпредседника Епархијског савета Браничевске епархије.

32

Патријарх Гаврило Дожић, Српски патријарх од 1938–1950. год. У току рата нашао се у заточеништву у немачком логору Дахауу, заједно са владиком Николајем Велимировићем.

33

Више о томе у Радић Радмила, Избор патријарха СПЦ у 20. веку, Историја 20. века, Институт за савремену историју Београд I/2009.

34

Епископи на богослужењима користе Трикирије и Дикирије како би благосиљали верни народ. Трикирије – мали свећњак са три свеће, које симболизују Свето Тројичне Личне Божанске Силе: Оца, Сина, и Светог Духа. А дикирије – мали свећњак са две свеће, које симболизују човечанску и божанску природу Господа Исуса Христа. Владика који служи благосиља тако што у једној руци држећи Дикирије, а удругој Трикирије исписује крсни знак у правцу верника.

35

Посланице су објављене у књизи „Да нам буде милостив Господ“ и књизи „Остајем са својим стадом“.

36

Иако идеологија марксизма припада тековинама прошлости, морамо рећи да се и данас потенцира кроз носталгична присећања на некадашњу државу СФР Југославију. Поред тога ова поука нам отвара историјску перспективу у току тридесетих година двадесетог века, када је комунистички активизам почео да узима све више маха. А ови редови добро показују смерност владике да укаже на зло које надлази, те смо из поменутих разлога ове редове такође уврстили у садржај књиге.

ЛИТЕРАТУРА

Велимировић 1996

Епископ Николај Велимировић, Српски завет, Цетиње.

Вуковић 1996

Еп. Сава Вуковић, Српски јерарси, Београд, Подгорица, Крагујевац.

Вуковић 1996

Еп. Сава Вуковић, „Крвава литија“ у Београду 19. јула 1937. године, <http://zlatousti.org/clanakview/index?id=81>.

Гласник 1926 (бр.20)

Гласник Српске прав. патр. 1926, бр.20, Сремски Карловци за октобар 1926. год.

Гласник 1926 (бр.22)

Гласник Српске прав. патр.1926, бр.22, Сремски Карловци, за новембар 1926. год.

Гласник 1929 (бр.11)

Гласник Српске прав. патр. 1929, бр.11, Сремски Карловци, за јун 1929. год.

Гласник 1933 (бр.42 и 43)

Гласник Српске прав. патр. 1933, бр.42 и 43 Сремски Карловци, за новембар 1933. год.

Гласник 1934 (бр.36 и 37)

Гласник Српске прав. патр. 1934, бр.36 и 37 Сремски Карлов-

ци, за новембар 1934. год.

Гласник 1938 (бр.3)

Гласник, Службени орган Српске православне патријаршије,
8 фебруар, 1938. год. (ванредно издање), Сремски Карловци, број
3.

Гласник 1938 (бр.7)

Гласник, Службени орган Српске православне патријаршије,
Сремски Карловци, 13. март 1938. број 7.

Гласник 1938 (бр.14-15)

Гласник, Службени орган Српске православне патријаршије,
Београд, 9. јун 1938. год. број 14-15.

Гласник 1939 (бр.1-2)

Гласник, Службени орган Српске православне патријаршије,
Београд, јануар 1939. године, број 1-2.

Гласник 1948 (бр.7-8)

Гласник, Службени орган Српске православне патријаршије,
Београд 19. јула 1948. године, број 7-8.

Димитријевић 2013

Владимир Димитријевић, Владика Николај, богомољци и
Жички устав, објављено:[http://1.vladimirdimitrijevic.com/tekst/
273-zicki-ustav.html](http://1.vladimirdimitrijevic.com/tekst/273-zicki-ustav.html), 16. јануар 2013.

Карапанцић 2010

Карапанцић М. Боривоје, Грађански рат у Србији 1941–1945,
Квинленд-Ваљево.

Костић 1973

Коста Н. Костић, Историја Пирота, Музеј Понишавља, Пи-
рот.

Лилић 2009

Др Борка Лилић, Знамените личности старог Пирота, Музеј
Понишавља, Пирот.

Лилић 1994

Борка Лилић, Историја Пирота и околине, Нип Хемикалс,
Пирот.

Матић 2014

Златко Матић у Епископ Венијамин, Да нам буде милостив
Господ, Пожаревац.

Милошевић 1994

Милошевић, Милош, Затамњена историја, Тајна тестаментa
краља Александра и смрт патријарха Варнаве, Службени лист.

Обрадовић 2013

Бошко Обрадовић, Тајна Светосавља, Београд.

Панић, Перовић, Ставрић 2014

Стара црква (Храм Рожд. Христовог у Пироту), Пирот.

Петровић 1996

Светислав Петровић, Историја града Пирота, НИП Хемикалс,
Пирот.

Преглед 1926

Преглед Епархије Нишке.

Радић 2009

Радмила Радић, Избор патријарха СПЦ у 20.веку, у Историја
20. века, Институт за савремену историју Београд I/2009.

Ранковић З. Лазић М. 2013

З.Ранковић, М. Лазић, Одлуке и решења Сабора, Синода и

Епархије браничевске 1931–1941, Архива Епархије браничевске, књига 7, Пожаревац.

Слијепчевић 2002

Др Ђоко Слијепчевић, СПЦ између два светска рата, из „Историја Српске Православне Цркве“, II, ст. (361–401), Београд.

Таушановић 2015

Еп. Венијамин Таушановић, Остајем са стадом својим, Пожаревац.

Џомић 1997

Велибор В. Џомић, Страдање Српске цркве од комуниста, Цетиње.

САДРЖАЈ

Уводна реч.....	5
ЧУВАР ОТАЧАСТВА СРПСКОГА ДР ВЕНИЈАМИН ТАУШАНОВИЋ.....	9 - 12
Основни биографски подаци.....	13 - 17
Славно порекло и веза са родним крајем.....	19 - 23
На трону Епархије бихаћке.....	24 - 26
Устоличење за епископа злетовско-струмичког.....	27 - 33
Време конкордатске кризе.....	33 - 39
Владика Венијамин из угла одлука и решења Епархије браничевске.....	40 - 50
Из описа појединих епархијских посета у току 1938. год.....	51 - 55
Обраћање свештенству.....	56 - 58
Писма митрополиту Јосифу.....	58 - 62
Личне белешке.....	63 - 73
Напади комуниста.....	74 - 78

Здравствени проблеми владике.....	79 - 80
Закључак.....	80 - 81
ИЗБОР ИЗ ПОУКА ВЛАДИКЕ ВЕНИЈАМИНА ТАУШАНОВИЋА.....	83
У Хришћанству је спас!.....	84 - 86
Светосавска Српска Православна Црква.....	86 - 87
Љубите мир!.....	88 - 92
О језику и говорењу.....	92 - 95
Слово о љубави.....	95 - 98
О васпитању.....	99 - 103
О празнику Христовог Васкрсења.....	104 - 106
Христолики пут многострадалног српског народа.....	107 - 108
Против идеологије марксизма.....	109 - 111
НАПОМЕНЕ.....	112 - 121
ЛИТЕРАТУРА.....	122 - 125

